

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2021

Jan Fiedler

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Machiavelliho teorie moci v kontextu současné politiky

Bakalářská práce

Autor práce: Jan Fiedler

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Halamka

Rok obhajoby: 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. 5. 2021

Jan Fiedler

Bibliografický záznam

FIEDLER, Jan. *Machiavelliho teorie moci v kontextu současné politiky*. Praha, 2021. 71 stran. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Tomáš Halamka.

Rozsah práce: 118 958 znaků

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje Machiavelliho teorii moci a její relevanci v kontextu současných politických reálií. Teoretickým základem práce je interpretace Machiavelliho myšlenek o mocenské politice v kontextu autorova života i dobového prostředí a následná formulace a systematické rozdělení teorie moci, kterou Niccolò Machiavelli v komplexní a ucelené podobě nikdy nedefinoval. Z tohoto teoretického základu posléze vychází výzkum, který se věnuje relevanci Machiavelliho myšlenek v dnešním světě na případech politické činnosti dvou stanovených současných politických aktérů, bývalého prezidenta Spojených států amerických Donalda Trumpa a premiéra Maďarské republiky Viktora Orbána. Analýza politické činnosti probíhá u obou zvolených politických subjektů konsekutivně dle stanovených fází a kritérií Machiavelliho teorie moci. Po aplikaci Machiavelliho myšlenek o moci na případy obou aktérů v rámci stanovených kritérií jsou subjekty podrobeni vzájemné komparaci, která ještě ve větší míře dokládá nadčasovost Machiavelliho mocenské teorie a dalších autorových myšlenek a předpokladů. Machiavelliho teorie moci se u obou aktérů v rámci stanovených kritérií projevila jako vysoce relevantní. Práce ve výsledku tedy formuluje a dělí Machiavelliho teorii moci, ověřuje a dokládá její relevanci v souvislosti se současnou politikou, srovnává přístupy Donalda Trumpa a Viktora Orbána ve vymezeném rámci a reflektuje i další nadčasové úseky filosofie Niccola Machiavelliho.

Abstract

This bachelor's thesis focuses on Machiavelli's theory of power and its relevance in context to today's political systems. The main theoretical goal of this thesis is to interpret Machiavelli's thoughts about the policies of power within the context of his life and the times which he lived in, then formulating and systematically categorizing the theory of power, which Niccolo Machiavelli never comprehensively defined. Following that is an investigation, which applies Machiavelli's thoughts to two present political leaders and their politics - the former President of the United States Donald Trump and Hungary's Prime Minister Victor Orban. The analysis of both of the subjects' political activities is done consecutively and according to phases and criteria from Machiavelli's theory of power. After confirming the high relevance of Machiavelli's theory of power, both subjects

are compared to one another within the set criteria, which emphasizes that Machiavelli and his theories were ahead of their time. In conclusion, this thesis categorizes Machiavelli's theory of power, confirms its relevance to today's politics, compares the approach from Donald Trump and Victor Orban within Machiavelli's set criteria and also reflects other parts of Niccolo Machiavelli's revolutionary philosophy.

Klíčová slova

Niccolò Machiavelli, teorie moci, politika, Donald Trump, Viktor Orbán, machiavellismus, republikanismus, relevance, politické myšlení

Keywords

Niccolò Machiavelli, Theory of Power, Politics, Donald Trump, Victor Orban, Machiavellism, Republicanism, Relevance, Political Thought

Title

Machiavelli's Theory of Power in the Context of Contemporary Politics

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Tomáši Halamkovi za jeho vytrvalý dohled, vstřícný přístup a cenné rady při vedení práce. Dále bych rád poděkoval Mgr. Evě Žemličkové a Mgr. Richardu Zikovi, Ph.D. za pomoc s jazykovou korekturou. Chci také poděkovat své rodině, která mě při studiu vždy podporovala a poskytla mi tak vynikající zázemí k sepsání této práce.

Obsah

Úvod	3
1. Historický kontext Machiavelliho života	9
1.1 Machiavelliho život a situace v Itálii	9
1.1.1 Mládí a studium	9
1.1.2 Itálie	10
1.1.3 Po roce 1498	11
1.1.4 Po roce 1512	12
2. Machiavelliho filosofie a teorie moci	14
2.1 Machiavelliho politické myšlení	14
2.1.1 Skepse	14
2.1.2 Politika jako umění	15
2.1.3 Ctnost	15
2.2 Moc a mocenský ideál	17
2.2.1 Nabytí moci	19
2.2.2 Zacházení s mocí a její udržení	23
2.3 Formulace a rozdělení teorie moci, vymezení výzkumné části	27
2.3.1 Vymezení výzkumu – Ohrožení demokracie a přerod v autoritářství	27
2.3.2 Formulace Machiavelliho teorie moci	28
2.3.3 Rozdělení Machiavelliho teorie moci	29
3. Teorie moci v kontextu současné politiky	31
3.1 Teorie moci v kontextu politiky Donalda Trumpa	31
3.1.1 První fáze	31
3.1.2 Druhá fáze	35
3.2 Teorie moci v kontextu politiky Viktora Orbána	38
3.2.1 První fáze	38

3.2.2	Druhá fáze	41
4.	Výsledky a komparace.....	45
4.1	První fáze	45
4.1.1	Nerovný politický souboj	45
4.1.2	Přízeň lidu a populismus	46
4.1.3	Vztah k mocným a opatření vedoucí k upevnění pozice	48
4.2	Druhá fáze.....	49
4.2.1	Respekt vs. Obliba.....	49
4.2.2	Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností.....	50
4.2.3	Důležitost nestranných institucí	51
4.3	Další poznatky	52
	Závěr.....	53
	Summary.....	57
	Seznam zkratk.....	59
	Použitá literatura a zdroje	60

Úvod

1) Zdůvodnění výběru tématu a motivace

Niccolò Machiavelli je jedním z nejvýznamnějších politických myslitelů období renesance.¹ Stal se průkopníkem realistického přístupu v politickém myšlení a svými spisy, z nichž jsou za nejvýznamnější považována jeho díla *Vladař* a *Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*, ovlivnil následné formování politického realismu nejen ve Florencii a na území dnešní Itálie, ale po celém světě. Machiavelli je považován v souvislosti se svou formulací politicko-mocenského ideálu a komplexní filosofií, zaměřující se na vytvoření a vedení co nejsilnějšího státu, za jednoho z prvních politologů, který mimo jiné svým zaměřením přispěl také k formování republikanismu coby svébytného myšlenkového proudu.

Machiavelli je často považován za populárního nadčasového autora, jehož myšlenky si zachovávají určitou relevanci i v současnosti. Tento názor vychází i z jedné z Machiavelliho klíčových myšlenek o tom, že časy se sice mění, ale lidé zůstávají stejní, alespoň tedy podstata jejich povahy. Sdílíme-li toto stanovisko, můžeme se domnívat, že mnoho myšlenek a názorů, jež Machiavelli prezentoval ve svých spisech, budou, ač v jiném kontextu, vzhledem k neměnnosti lidské povahy relevantní i v současnosti. Ve svých dílech a spisech se primárně zaměřoval na několik základních témat, která v souvislosti s ideou silného státu považoval za nejvíce klíčová. Mezi tyto základní pilíře patřila témata týkající se občana, vlády, jejich vzájemného vztahu a vztahu k samotnému státu. Tato témata se následně promítala v různých rovinách a byla ovlivňována několika aspekty, mezi něž patřila například morálka, ctnost², zákony či moc. Řada zmíněných aspektů se zdá být klíčová i v současném politickém světě, zejména moc je pro některé jedince³ stále tou nejvyšší metou, zvláště pak ve vysoké politice, proto se pokusím obhájit a potvrdit relevanci Machiavelliho myšlenek právě prostřednictvím artikulace moci.

V krátkosti bych rád zmínil i svou osobní motivaci, která mě k práci a volbě tohoto tématu přivedla. Často se v životě či diskuzích setkávám s názorem, že studium humanitních nebo společenských věd, včetně například studia politologie, je nedůležité,

---

¹ Přelom 15. a 16. století

² Ctnost neboli *Virtú*. V Machiavelliho filosofii se jedná o klíčový pojem.

³ Pro mocné politiky, autoritáře, uchvatitele moci, diktátory atp.

zbytečné nebo méně přínosné než jiné obory a jiná zaměření. Nejen na základě tohoto podnětu bych tedy chtěl touto prací dokázat, že i pět set let staré myšlenky jednoho z dávných myslitelů mohou být vysoce relevantní pro každého člověka, občana, a to třeba právě v oblasti politiky, kterou jsme denně obklopeni a často se k ní napříč společností vyjadřujeme. U prací týkajících se politického myšlení či historických témat je často předmětem práce interpretace či deskripce dané filosofie. Interpretace je sice u prací tohoto typu klíčová, neboť dokazuje, jakými způsoby lze daným myšlenkám porozumět, nicméně z hlediska přínosu pro současnost může být často nedostatečná. Proto bych chtěl na interpretaci myšlenek jednoho z politických myslitelů a filosofů vystavět pouze první část práce a následně se zabývat její relevancí, tedy jakým způsobem ji aplikovat na současnost, případně jakým způsobem lze díky ní současnost lépe chápat.

2) Vymezení tématu

V kontextu celého Machiavelliho myšlení, jež se podrobně orientovalo na zmíněná témata, se zaměřím primárně na tematický okruh moci. Výchozím bodem práce bude Machiavelliho pojetí mocenské politiky, tedy nabytí, následné zacházení s ní a její udržení moci, což bylo a je středobodem zájmu politiků jak v období italské renesance, tak v současnosti.

Vzhledem k tomu, že i Niccolò Machiavelli se často zaměřoval na úlohu jedince⁴, jenž následně v širších souvislostech mohl či nemusel ovlivňovat společnost nebo stát jako celek, zaměřím se na Machiavelliho mocenské pojetí prostřednictvím jednotlivých a konkrétních osob, tedy prostřednictvím mnou zvolených subjektů vysoké politiky. Jelikož ani v přesně definovaném tematickém okruhu, kterým je v této práci moc, nelze obsáhnout všechny politiky a jedince, co mocí disponují, usilují o ni či o ni již přišli, zvolil jsem dva specifické zástupce, jejichž mocenská politika v současnosti rezonuje nebo v posledních letech rezonovala společností.

Prvním zástupcem současného politického dění je 45. prezident Spojených států amerických, Donald Trump, jenž byl ve funkci v letech 2017 až 2021 a byl během svého funkčního období, stejně jako všichni američtí prezidenti, považován za nejmocnějšího muže světa. Druhým zástupcem byl pro alespoň částečné zachování evropského kontextu zvolen maďarský premiér Viktor Orbán, jenž je ve funkci od roku 2010 do současnosti, přičemž premiérem se na jedno funkční období stal již v letech 1998 až 2002. I Viktor

---

⁴ Například dílo *Vladař* je určeno jedinci a zaměřeno primárně na činnost jedince, tedy vládce/vladaře

Orbán je na evropském území považován za politika kumulujícího značné množství moci. Právě v politické činnosti těchto dvou zmíněných politiků se pokusím nalézt průniky s Machiavelliho pojetím moci.

Oba zmíněné subjekty jsem zvolil záměrně, neboť obě země, tedy Spojené státy americké za vlády Donalda Trumpa a Maďarská republika za vlády Viktora Orbána, byly často akcentovány v souvislosti s úpadkem demokracie směrem k autoritářství. Jedním z Machiavelliho nejzásadnějších názorů týkajících se státních zřízení byl totiž jeho pohled na křehkost tří hlavních forem vlád. Monarchii, aristokracii a demokracii považoval za „dobré“, nicméně zároveň za nesmírně křehké formy vlády, které se snadno zvrhnou v ty špatné typy, tedy v tyranii, oligarchii a anarchii. Pro výzkum jsem si tedy zvolil ty země, jež byly nebo stále jsou spojovány nejen s výraznými a mocnými politickými subjekty⁵, ale i s hrozbou úpadku demokratických systémů.

3) Metodologie a cíle práce

Niccolò Machiavelli patří k velice diskutovaným a populárním autorům, proto je současný stav poznání kompletní Machiavelliho filosofie dosti široký a rozsáhlý. Jedním z nejvýznamnějších autorů, kteří se interpretací Machiavelliho myšlení zabývají, je britský politický myslitel Quentin Skinner, což je také důvodem, proč jsem jej zařadil mezi podpůrné zdroje. Po vykonané rešerši, jež se zaměřovala na práce z akademického prostředí, jsem dospěl k poznatku, že se většina akademických prací zabývá zejména interpretací jednotlivých témat, kterým se ve svých textech Niccolò Machiavelli věnoval. Interpretaci konkrétního tematického celku se budu v první části své práce věnovat také, k čemuž využiji především bibliografii Niccola Machiavelliho, zejména pak jeho díla *Vladař* a *Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*. Abych však svou práci od již zhotovených prací a děl určitým způsobem odlišil, rozhodl jsem se část Machiavelliho myšlenek aplikovat na prostředí současné politiky a tím specifikovat jejich relevanci. Současně s tím dojde i k dalšímu žádoucímu efektu, a to ke zvýšení míry relevance samotné práce a jejích výsledků. Nebude se totiž jednat pouze o politicko-historický exkurz, ale o propojení významného úseku historie politického myšlení se současnými politickými realitami. K tomuto účelu poslouží literatura zaměřující se na dva zvolené politické aktéry a také sekundární zdroje, dokazující či popisující jejich politickou činnost.

Práce bude založena na kvalitativním výzkumu a bude se tedy podrobněji

---

⁵ Donald Trump a Viktor Orbán

zaměřovat na menší počet případů v konkrétně specifikovaném a vymezeném prostředí. Primárním výzkumným postupem bude v první části obsahová a textová analýza a interpretace primárních zdrojů (*Vladař, Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livie*) týkajících se stanoveného tematického okruhu v rámci myšlení Niccola Machiavelliho. Pomocným výzkumným postupem bude kontextuální analýza v rámci autorova života a dobového kontextu. Podpůrné zdroje a interpretace autorů a politických myslitelů, kteří se na Niccola Machiavelliho specializovali, napomohou ke zformování významu daných výroků a myšlenek.

V části druhé se bude jednat o analýzu politické činnosti jednotlivých politických aktérů, jež se bude opírat o díla a texty *Jak umírá demokracie, Soumrak demokracie* či *Konec Evropy* věnující se politice obou zvolených zástupců. Klíčové budou také zdroje z mediální oblasti (*zahraniční i tuzemské novinové články*), které využijí rovněž k analýze konkrétních politických činů a kroků. Se stejným záměrem lze využít i legislativní a exekutivní iniciativu obou vybraných politiků. Veškerá analýza v této části se bude zaměřovat výhradně na mocenskou politiku, která bude prostřednictvím interpretace Machiavelliho myšlenek charakterizována a formulována v první části.

V závěrečné části posléze dojde ke shrnutí a zhodnocení výsledků a s pomocí komparativního přístupu také ke srovnání jednotlivých případů. Komparace dopomůže k pevnějšímu ukotvení výsledků, k jejich smysluplnější reflexi v rámci celé práce a k přesnějšímu zodpovězení stanovených výzkumných otázek.

Prvotním cílem práce bude interpretovat Machiavelliho filosofii týkající se mocenské politiky jak ze současného pohledu, tak i s přihlédnutím k dobovému kontextu. Po interpretaci vymezeného tématu a bližším seznámení se s primární i sekundární literaturou bude cílem dokázat relevanci a nadčasovost Machiavelliho teorie moci v kontextu současných politických reálií, k čemuž poslouží politická činnost dvou zvolených významných politických aktérů.

Cílem celé práce bude zodpovězení této série výzkumných otázek (VO):

Hlavní VO: Jaká je relevance Machiavelliho teorie moci v kontextu současné politiky?⁶

Vedlejší VO1: Jak lze formulovat Machiavelliho teorii moci?⁷

Vedlejší VO2: Jak se projevuje Machiavelliho pojetí moci v politice Donalda Trumpa?

Vedlejší VO3: Jak se projevuje Machiavelliho pojetí moci v politice Viktora Orbána?

Vedlejší VO4: V čem se v kontextu tématu práce shoduje politika Donalda Trumpa a Viktora Orbána?⁸

Vedlejší VO5: Jsou pro současnost relevantní i jiné Machiavelliho myšlenky, jež souvisejí s Machiavelliho teorií moci?⁹

4) Struktura práce

Bakalářská práce se tedy bude věnovat nejen samotnému myšlení italského renesančního myslitele Niccola Machiavelliho ale i otázce jeho nadčasovosti a relevanci v kontextu současné politiky. Nejpodrobněji se budu věnovat Machiavelliho teorii moci, tedy způsobům, jak vládce může moc nabýt, zacházet s ní a udržet ji. Relevance a zmíněná nadčasovost těchto již specifikovaných a interpretovaných myšlenek o mocenské politice budu následně zkoumána na politice prezidenta Spojených států amerických Donalda Trumpa a maďarského premiéra Viktora Orbána. Na základě Machiavelliho myšlenek jeho mocenskou teorii formuluji a rozdělím na vybrané aspekty, s jejichž pomocí bude probíhat následná analýza činnosti současných politiků. Z výsledků této analýzy budou následně vyvozeny závěry a míra relevance Machiavelliho úvah o moci.

Pro lepší orientaci v tématu se v první části práce budu věnovat historickému exkurzu, který bude stručně zachycovat jak Machiavelliho život, tak tehdejší situaci

---

⁶ Přeformulováno z původního znění v bakalářské tezi: „*Jaká je míra relevance Machiavelliho teorie moci v kontextu současné politiky Donalda Trumpa a Viktora Orbána?*“

⁷ Přeformulováno z původního znění v bakalářské tezi: „*Jak se v Machiavelliho pojetí moci projevuje republikanismus v kontextu celé Machiavelliho filosofie?*“

⁸ Přidaná vedlejší výzkumná otázka

⁹ Přidaná vedlejší výzkumná otázka

v prostředí¹⁰, ve kterém spisy a kompletní filosofie vznikala. Následně se zaměřím na Machiavelliho filosofii, konkrétně na Machiavelliho nahlížení na moc, které se v jeho dílech vyskytuje hojně, nicméně neuspořádaně. Důležitou složkou této části bude také formulace mocenské teorie a jednotlivých aspektů, na jejichž základě se bude následně posuzovat současná relevance Machiavelliho názorů a myšlenek. Následující dvě části budou strukturalizované totožně, každá z nich se ovšem bude zaměřovat na rozdílnou osobu. První část výzkumné poloviny práce se zaměří na Donalda Trumpa, druhá část výzkumu se bude věnovat politice Viktora Orbána. V každé části bude provedena analýza jednotlivých aspektů, na jejichž základě se poté vyvodí závěry, ze kterých bude možné určit relevanci a významnost Machiavelliho myšlenek. Machiavelliho teorie moci bude aplikována symetricky dle vybraných aspektů na oba případy. Následně bude provedena také komparace politické činnosti obou politiků, právě v souvislosti s Machiavelliho filosofií. Práce bude zakončena zodpovězením výzkumných otázek.

---

¹⁰ Situaci v Itálii

1. Historický kontext Machiavelliho života

1.1 Machiavelliho život a situace v Itálii

Dříve než budu interpretovat zvolené části Machiavelliho filosofie či jeho výroky, postoje a případně příklady, jimiž svá tvrzení podkládá, považuji za správné uvést i kontext myslitelova života. Nejen proto, že bude možné pohlížet na Machiavelliho filosofii jako takovou i na mou interpretaci jednotlivých témat s větším pochopením, ale i z důvodu snahy najít alespoň povrchově určité motivy k autorově budoucí aktivní politické činnosti.

Samotný Machiavelliho život byl již od jeho raného mládí silně ovlivněn situací v Itálii, ať chtěl nebo ne. Politická, společenská, ale i kulturní situace totiž na daném území určitým způsobem ovlivní všechny, jelikož se na danou situaci musí určitým způsobem adaptovat. Tato „situace“ neboli kontext má dostatečný vliv na život všech lidí, Niccola Machiavelliho nevyjímaje.

1.1.1 Mládí a studium

Niccolò Machiavelli se narodil do rodiny starého florentského šlechtického rodu 3. května roku 1469 (Hale, 1972, s. 21). Otec byl právníkem a statkářem, přičemž rodina, ačkoli s daleko sahající historií, nebyla nikterak zámožná a mocná, tak jako si to představíme kupříkladu u velkých a významných rodin Borgiů či Medicejů. Machiavelliho rodina disponovala určitým majetkem, zejména však v podobě pozemků (Hale, 1972, s. 21) (King, 2007, s. 3). Neprofilovala se žádným výrazným způsobem ve výrobním, obchodním ani finančním odvětví, což byla odvětví v zájmových preferencích většiny velkých šlechtických rodin (Hajný, 2007, s. 5-17). Co bylo však hlavním (nematerialistickým) majetkem rodiny Niccola Machiavelliho, byly styky a jakési aristokratické ukotvení, což se později projevilo i v Machiavelliho náhlém kariéřním vzestupu. (Marietti, 2016, s. 23-24)

Ačkoli tedy peníze nebyly v počátku Machiavelliho života problémem, který by ho měl tížit, mezi zámožné a velevýznamné šlechtice se neřadil. To je také jedním z důvodů, proč je jeho mládí, co se týče kvantity konkrétních informací a dat, zčásti obestřeno neznámem. První významná zmínka o Machiavellim se datuje k 19. červnu roku 1498, kdy byl jmenován do funkce druhého kancléře Florentské republiky (Hale, 1972, s. 24).

V té době, kdy se dostal k takto významné funkci, v níž se po řadu let věnoval zahraničním a vojenským záležitostem, mu bylo čerstvě 29 let. V tomto okamžiku je třeba se vrátit k Machiavelliho mládí, nelze totiž střízlivě předpokládat, že by mezi ostatními adepty na vysokou pozici vládního úředníka dosáhl bez vzdělání a kontaktů.

V tomto směru tedy bezpochyby sehrál svou roli Machiavelliho otec Bernardo, jenž se v těch nejvznešenějších humanistických kruzích společnosti pohyboval, disponoval vášní ke knihám a vědění a synovi mohl zajistit patřičné humanitní vzdělání (King, 2007, s. 4). Prostřednictvím otce se mladý Niccolò setkal s prvními klasickými autory, mezi které patřil například Ciceron či Titus Livius (Marietti, 2016, s. 23, 305). Již od útlého věku, přibližně od sedmi let, studoval Machiavelli latinu, na což navázal studiem u tehdy významného pedagoga Paola da Ronciglione (King, 2007, s. 4). Svou vzdělávací cestu zakončil s největší pravděpodobností na Florentské univerzitě, kde vedle vzdělání načerpal také množství významných kontaktů, které současně s otcovými kontakty dotvářejí vysvětlení jeho náhlého kariérního vzestupu. (Kelly, Dacombe, Fardon, et al., 2020, s. 81) (Skinner, 2000, s. 5-6)

1.1.2 Itálie

Dříve než se vrátím k historickému exkurzu do života Niccola Machiavelliho po roce 1498, pokusím se v obecné rovině a dostatečné stručnosti nastínit i samotnou situaci druhé poloviny 15. století ve Florencii a Itálii. Pro renesanční Itálii byly typickými rysy kulturní a společenská vyspělost, jež v době rozkvětu ve světě neměla konkurenci, a inspirace v antické kultuře, filosofii a způsobu života, jenž byl přizpůsoben dobovým trendům humanismu. Stejně tak typická byla ale i roztržičnost a nejednotnost italského území, které bylo sužováno rivalitou pěti nejmocnějších státních útvarů, tedy Florencie, Benátek, Papežského státu, Milánského vévodství a Neapolského království (Hajný, 2007, s. 5-17). Nutno podotknout, že Machiavelli celoživotně doufal v přesně opačnou situaci. Jeho „snem“ byla jednotná Itálie, dostatečně silná na to, aby zvládala odrážet zahraniční nepřátele. (Donskis, 2011, s. 43-44)

Situace ve Florencii byla na jedné straně specifická, na straně druhé, v porovnání s fungováním dalších městských států, dosti podobná. O vliv a vládu ve Florencii soupeřily dva významné šlechtické rody, Pazziové a Medicejové, kteří byli u vlády. Rodina Pazziů, stejně jako rodina Medicejských, evokovala a podporovala svůj vliv prostřednictvím bohatství, získaného ze sféry obchodu a bankovníctví. Když roku 1464 zemřel Cosimo

Medicejský, vliv vládnoucí významné bankéřské rodiny začal slábnout. Syn Piero se neosvědčil jako zdatný vládce, a tak byli pět let po smrti Cosima Medicejského jmenováni do čela státu oba synové Piera, Guiliano a Lorenzo Medicejští. Roku 1478 došlo k pokusu o převrat ze strany rodiny Piazzů, který, ač skončil neúspěchem, dosáhl alespoň smrti jednoho z vládnoucích bratrů, Guiliana.

Nejednotnost a rivalita se tedy neprojevovala jen v dimenzi rozsáhlého území Itálie, ale i v jednotlivých státních útvarech, jež dohromady italské území tvořily. Itálie byla navíc na svém jižním cípu sužována Turky, ze severu pak na Apeninský poloostrov roku 1494 vpadl také Karel VIII. Francouzský (Hajný, 2007, s. 5-17). Toho roku byli v důsledku vpádu francouzského krále z Florencie Medicejové vyhnáni a vlády se ujal dominikánský převor a řeholník Girolamo Savonarola, který svým fanatickým kázáním utvářel a ovládal florentskou politiku po další čtyři roky. V roce 1498 však Savonarolův režim padl a městská rada začala z vládních pozic propouštět jeho příznivce (King, 2007, s. 1-2) (Marietti, 2016, s. 308). Jedním z těch, co své místo v důsledku pádu režimu uvolnili, byl i Alessandro Braccesi, vedoucí druhého kancléřského oddělení. A právě toto zpočátku neobsazené místo se stalo první velkou kariérní příležitostí Niccola Machiavelliho, jenž byl bez obtíží do uvolněné funkce jmenován a stal se tak druhým kancléřem Florentské republiky. (Skinner, 2000, s. 2-3)

1.1.3 Po roce 1498

Ve svém nově nabytém úřadě setrval Niccolò Machiavelli po dobu dlouhých čtrnácti let. Po celou dobu se plně věnoval svým povinnostem a byl důležitým činitelem v nejvyšších kruzích florentské politiky. Politika, kterou do té doby mohl znát pouze teoreticky, se stala jeho životní náplní, prací a každodenní povinností. Machiavelli byl povinen se z podstaty své pozice věnovat dvěma úkolům. Na jedné straně se zabýval korespondencí týkající se správy vlastních území Florencie, na straně druhé mohl v rámci výboru pro zahraniční a diplomatické vztahy Florentské republiky vycestovat mimo domovinu, pracovat jako sekretář velvyslanců a podrobně informovat o zahraničních záležitostech (King, 2007, s. 11). Z lokální politické funkce se tedy rázem stala mnohem širší funkce zasahující do mezinárodní dimenze. (Skinner, 2000, s. 7)

Machiavelli se na počátku 16. století zúčastnil mnoha zahraničních misí, přičemž jednou z těch nejdůležitějších byla ta, na níž se setkal s Cesarem Borgiou. Právě toto období je v Machiavelliho politické kariéře považováno za nejdůležitější z hlediska

formování jeho schopnosti pozorovat, číst, vysvětlovat a chápat politiku. (Skinner, 2000, s. 10)

Niccolò Machiavelli v přítomnosti Cesare Borgii pochopil, že se jedná o muže, který si myslí, že je schopen dosáhnout všeho, co chce, a dokáže s tímto vědomím na ovládaném území silně zakořenit svou moc. Na Machiavelliho to velice zapůsobilo. Na druhou stranu však velice skepticky pohlížel na Borgiovo přehnané sebevědomí a jeho úspěchy přisuzoval nejen obratné rozhodnosti a cílevědomosti, ale také evidentní náklonnosti *Šťěstěny*. (Marietti, 2016, s. 64-84) (Skinner, 2000, s. 11-15)

Machiavelli se účastnil politických, diplomatických a zahraničních misí v Německu, ve Švýcarsku, opakovaně ve Francii a také u papežského dvora Julia II. Během tohoto působení ve vysoké mezinárodní politice si začal všimnout jednotlivých opakujících se rysů, jež poté tvoří základy jeho politického myšlení. U všech vládců, panovníků a mocných mužů, s nimiž přišel do styku, si všiml jednoho nejzásadnějšího problému. Nedokázali se z různých důvodů adaptovat na nastalou situaci, pohotově reagovat na daný vývoj událostí a tváří v tvář měnícím se okolnostem se chovali nepružně. (Skinner, 2000, s. 15-19)

1.1.4 Po roce 1512

Dalším významným zlomovým okamžikem v Machiavelliho životě se stal rok 1512, kdy se do Florencie po osmnácti letech vrátili Medicejští. Florencie byla totiž jakýmsi středovým bodem ve sporu Španělska a Itálie s Francií a nedokázala takto silným okolním vlivům vzdorovat. Republika byla rozpuštěna a Machiavelliho osud se zhroutil stejně rychle jako celý republikánský režim. Dne 7. listopadu byl formálně propuštěn z funkce a o tři dny později odsouzen k ročnímu uvěznění na florentském území (Marietti, 2016, s. 311). Největší rána však přišla roku 1513, kdy byl mylně podezříván z účasti na neúspěšném spiknutí proti nové vládě Medicejských. (Skinner, 2000, s. 20-23)

V souvislosti s obviněním byl podroben mučení a následně odsouzen k uvěznění a zaplacení vysoké pokuty. Přestože byl ještě téhož roku v důsledku amnestie propuštěn, v pomyslné politické nemilosti zůstal i nadále, byl vypuzen z města a uchýlil se proto do ústraní, do rodinné vily Sant' Andrea u San Casciana (Hajný, 2007, s. 5-17), kde se věnoval sepisování svých zkušeností a myšlenek, studiu dějin a analýze politiky, jíž byl po dobu výkonu své funkce přítomen. Právě v tomto období sepsal i svá nejvýznamnější díla, tedy *Vladaře* a *Rozpravy*. Těmi chtěl nejen prezentovat svou filosofii a pohled na ideální

způsob vládnutí, ale současně se i určitým způsobem zavděčit a upozornit vládnoucí garnituru, že existuje odborník, jako je právě on. (Marietti, 2016, s. 115-174) (Skinner, 2000, s. 23-26)

Požadovaného úspěchu dosáhl roku 1520, kdy se Medicejským skutečně dostal do povědomí a stal se oficiálním historiografem Florencie v jejich službách (Marietti, 2016, s. 179-183, 312). Po dobu pěti let pracoval na svém veledíle s názvem Florentské letopisy, po jehož dokončení se dočkal odměny v podobě nového úřadu, nové veřejné funkce. Jako inspektor stavby opevnění figuroval v podvědomí širší veřejnosti od roku 1526 do roku 1527, kdy byli Medicejové znovu vyhnáni a ve Florencii byla zřízena druhá republika (Marietti, 2016, s. 314). Niccolò Machiavelli se tentokrát ocitl přesně na druhé straně barikády, než tomu bylo v roce 1512. Jakožto přívrženec Medicejských byl opět zbaven funkce a uvržen v nemilost staronového systému, jemuž v minulosti oddaně sloužil. Niccolò Machiavelli, dříve jeden z nejvýše postavených florentských funkcionářů, tak 21. června roku 1527 v osmapadesáti letech zemřel v ústraní jako řadový občan, mimo pozornost politických činitelů a veřejnosti. (Hajný, 2007, s. 5-17) (Marietti, 2016, s. 314)

2. Machiavelliho filosofie a teorie moci

K pochopení Machiavelliho filosofie je potřeba na ni pohlížet v kontextu jeho života, neboť on sám nebyl jen filosofem a vojenským teoretikem, ale také diplomatem, historikem a především politikem, přemýšlejícím o situacích v kontextu. Tím, že se nevěnoval vedení politiky jen teoreticky, ale byl politikem v praxi, se jednalo o nutný předpoklad. Již v roce 1498 sám Machiavelli pochopil, že zásadním hybatelem politického prostředí je moc. I z toho důvodu, že byl z politického života několikrát vyřazen a tím i „odříznut“ od moci, pochopil, jak důležitým nástrojem v prosazování svých zájmů a zájmů státu moc je. Jeho dočasná odloučení od politického prostředí ho také následně vedla k pokusům o sestavení nové politické filosofie.

2.1 Machiavelliho politické myšlení

2.1.1 Skepse

U Machiavelliho lze v tomto ohledu a v kontextu celého jeho myšlení vnímat jakousi politickou skepsi. A nejen politickou. Časy se dle Machiavelliho mění, ale lidé zůstávají stejní, alespoň tedy podstata lidské povahy, přičemž jeho perspektiva je opět skeptická (Machiavelli, Disc. I, 11,45) (Machiavelli, Princ., 25) (Von Vacano, 2007, s. 24, 26). Rází totiž onu myšlenku, že lidé jsou z přirozenosti spíše špatní než dobří. Nepřijímá myšlenku o zdokonalování lidstva a člověka, myslí si, že se dá očekávat spíše zlo, k tomu dobrému musí být lidé vedeni, nebo dokonce donucováni. (Machiavelli, Disc. I, 3,9) (Von Vacano, 2007, s. 22)

Podobných myšlenek si lze všimnout například i v díle *Antikrist* Friedricha Nietzscheho, kde autor vysloveně deklaruje: „*Lidstvo nepředstavuje vývoje k lepšímu nebo silnějšímu nebo vyššímu tak, jak se tomu dnes věří. “Pokrok“ je pouze moderní idea, to znamená idea falešná. Dnešní Evropan je svou hodnotou hluboko pod Evropanem renesančním, vývoj prostě není nutně zvýšením, stupňováním, zesílením.*“ (Nietzsche, Antich. I, 4) Machiavelliho skepse, politická i lidská, tedy není zdaleka neobvyklým přístupem a je třeba na ni pohlížet jako na častý a běžný filosofický přístup.

2.1.2 Politika jako umění

Jádrem Machiavelliho politické filosofie je tedy moc, protože s mocí lze dosáhnout úspěchů. A politika je dle Machiavelliho uměním. Uměním, jak zacházet s mocí, aby se dosáhlo požadovaných úspěchů, případně úspěchů pro dobro státu. Stejně jako je moc klíčová pro prosazování zájmů, stát je klíčový pro dobro občana a občan je klíčový pro dobro státu. Vztah občana a státu je dle Machiavelliho základem funkční společnosti. K tomu, aby někdo umění politiky ovládal, je potřeba určitého talentu a vrozeného nadání. Každý nemůže být politikem, tedy alespoň ne tím úspěšným. (Von Vacano, 2007, s. 11)

Zacházení s mocí a umění dělat politiku však nezávisí jen na vlohách, se kterými jsme se narodili, ale také na nabytých zkušenostech a schopnostech řešit nastalé situace adekvátně. Politika se musí především zaobírat tím co je, nikoli tím, co by mohlo být. K tomu se váže i jeden z Machiavelliho nejpopulárnějších výroků: „*Je veliký rozdíl mezi životem, jaký se žije, a životem, jaký by se měl žít. Ti, kdož přihlížejí jen k tomu, co by se mělo dít, a ne k tomu, co se skutečně děje, spíše zaniknou, než se udrží.*“ (Machiavelli, Disc., Úvodem) Tohoto znaku si lze všimnout v Machiavelliho nejslavnějších dílech. Jeho přístup je velice striktní a praktický. (Weber, 1990, s. 25)

2.1.3 Ctnost

Jedním z nejvýznamnějších pilířů Machiavelliho myšlení je otázka ctnosti a ctnost samotná. Ctnost neboli *Virtú* je totiž v Machiavelliho perspektivě vykládána specifickým způsobem a je těžko uchopitelná. Význam onoho pojmu se pokusím alespoň přibližně nastínit, nicméně, jak podotýká také Quentin Skinner, jej nelze dost dobře do jakéhokoli moderního jazyka přeložit jedním slovem či více opisy tak, aby plně odpovídal svému významu, jenž mu Machiavelli prostřednictvím svých děl přisoudil. (Skinner, 1995, s. 6)

Niccolò Machiavelli připouští, že se jedná o skupinu vlastností, zároveň však nedefinuje konkrétní vlastnosti. Dle jeho pohledu se jedná o ten povahový rys, na jehož základě jsme ochotni udělat to, co je v danou chvíli nutné. Proto je také Machiavelli označován za filosofa nutnosti (Machiavelli, Disc. III, 46,47). Machiavelliho pojetí ctnosti lze považovat za zřetelnou změnu při vnímání tohoto pojmu. Machiavelli ctnosti totiž nedává konkrétní vnější podobu, jedná se dle něj o soubor vlastností, který mimo jiné umožňuje vladaři získat na svou stranu *Štěstěnu*¹¹, tedy jakousi souhru osudu, víry a šance,

---

¹¹ Fortuna

a tím dosáhnout úspěchů a získat slávu, čest a moc (Donskis, 2011, s. 7-14) (Marietti, 2016, s. 35). Ctnost je pro Machiavelliho také synonymem pro vysokou morální, intelektuální a materiální hodnotu, která povznese jedince nad ostatní (Hajný, 2007, s. 5-17). Ctnost v Machiavelliho pojetí neznamená výhradně mravnost, poctivost nebo čest, ačkoli by v ideálním případě měly být její složkou. Základním rysem je ochota udělat cokoli, co diktuje nutnost, ať už se jedná o čin ničemný či čestný. (Skinner, 1995, s. 49)

Pojem *Virtù* tedy lze přibližně chápat jako skupinu vlastností, která nám umožní udělat to, co je nutné pro dosažení slávy, cti a velikosti, což Machiavelli považuje za nejvyšší možný cíl (Skinner, 1995, s. 39). Vládce, který disponuje ctností, jak ji Machiavelli popisuje, by se neměl odchylovat od dobra, je-li to možné, ale zároveň vědět, kdy a jak připustit zlo, pokud ho k tomu nutí nutnost (Mansfield, 1998, s. 6-9). Machiavelli byl často obviňován z toho, že pojem *Virtù* nijak nedefinoval a slovo používá naprosto nesystematicky s různými významy. Jak ale uvádí například Quentin Skinner, Machiavelli pojmu *Virtù* užívá s důsledností, inspirován klasickými i humanistickými autoritami. Pojem lze tedy souhrnně, ačkoli stále ne zcela přesně, definovat tím způsobem, že se jedná o vlastnost¹², jež napomáhá vladaři ustát a přečkat rány osudu, získat čest a slávu, přimět *Štěstěnu*, aby stála na jeho straně, a stanout tak na výšinách vladařského věhlasu (Skinner, 1995, s. 45). Vladař disponující touto vlastností mravní pružnosti musí umět přizpůsobovat se rozmarům *Štěstěny* a proměnlivosti událostí. (Skinner, 1995, s. 49, 38-60)

---

¹² Případně o skupinu vlastností nebo jednu hlavní „Vlastnost“, seskupující pod sebe několik vedlejších vlastností.

2.2 Moc a mocenský ideál

„Jenomže postupem času se dostávali ke slovu jen mocní a bohatí, a ti sledovali přirozeně jediný cíl: další rozšíření své moci, nikoli prospěch celku. Nikdo neměl odvalu se jim postavit, takže lid nakonec pod nátlakem nebo vlivem klamu, který neprohlédl, rozhodoval o své vlastní záhubě.“ (Machiavelli, Disc. I, 18)

Cílem teoretické části práce je interpretovat Machiavelliho teorii moci, i když sám Machiavelli pod tímto specifickým pojmenováním žádnou teorii moci neprezentoval. Machiavelli svou mocenskou teorii neucelil pod jeden název, do jednoho díla nebo do konkrétní myšlenky. Jeho nejzásadnější díla se však moci v mnoha kapitolách věnují a moc je jejich ústředním tématem. Všechny společně už ale dávají poměrně ucelenou představu o Machiavelliho smýšlení o mocenské politice a právě tyto kapitoly a části budou podrobeny analýze, z níž vykrystalizuje ucelenější představa o Machiavelliho teorii moci.

První skutečností, již je potřeba pro kontext vyzdvihnout, je Machiavelliho rozdělení států na dva základní typy, které předkládá ve *Vladaři*. Machiavelli v něm hovoří o knížectvích, což v dnešní perspektivě lze přirovnat k monarchiím, a o republikách. Přestože je *Vladař* věnován Lorenzovi Medicejskému a již z podstaty tehdejšího historického kontextu Machiavelli apeluje na fakt, že se zaobírá zejména knížectvími, neindikuje tento apel pravidlo, že by se některé z myšlenek či zákonitostí nemohly objevit v systému republik, případně vztáhnout na systém republik (Machiavelli, Princ., 1,2) (Skinner, 1995, s. 31-32). Machiavelli pouze oznamuje s čistým záměrem a snahou o co nejvyšší relevanci pro adresovaného Lorenza Medicejského, že svému zkoumání na následujících stránkách podrobil především knížectví, což však striktně nezamezuje využitelnosti postřehů i u států zřízených jako republiky. Navíc se následně například ve *Vladařově* kapitole deváté věnuje i vládám občanským, kdy se některý z občanů stane panovníkem z vůle spoluobčanů (Machiavelli, Princ., 9). Většinu témat, jež jsou předmětem zkoumání ve *Vladaři*, se však Machiavelli více či méně zaobírá i v *Rozpravách nad prvními deseti knihami Tita Livie*. Některým se zde věnuje skromněji a *Vladař* tedy v tom pádě nabízí ucelenější perspektivu, jiným zase obsírněji a s větším odstupem. *Vladař* je v tomto ohledu oproti *Rozpravám* mnohem věcnější a přímočařejší, je totiž psán jako stručný a přehledný návod, zatímco *Rozpravy* jsou už dle názvu spíše jakýmsi rozmýšlením a přemítáním.

V následující podkapitole se tedy budu snažit ucelit a srozumitelně provázat Machiavelliho náhled na moc a mocenskou politiku, jíž se ve svých dílech věnuje sice velice často a konkrétně, většinou však na přeskáčku a dle kontextu odpovídající popisované situace. Současně se pokusím o vyzdvihnutí těch faktorů, jež by pro tuto práci mohly sehrát klíčovou úlohu v tom ohledu, kdyby již svou podstatou ukázaly na určitou relevanci k současnosti.

Dosažení moci je pro Machiavelliho širokým tématem a má na něj několik pohledů, přičemž ve svých spisech pro něj našel také několik způsobů, od etických až po ty neetické a nemravní. Kompletní mocenskou složku, při způsobu, jakým na ni Machiavelli nahlíží, jsem rozdělil na dvě nejzásadnější části: nabytí moci a udržení moci, přičemž k druhé části se váže i odpovídající zacházení s mocí.

2.2.1 Nabytí moci

Z výše zmíněného rozdělení moci je první část, přestože je nejdůležitější, neboť bez ní by ta následující postrádala smysl, nejjasněji a nejjednodušeji deklarovaná. Machiavelli totiž již v úvodní části *Vladaře*, kterou adresuje Lorenzovi Medicejskému, jasně vysvětluje, že se nebude zbytečně zaobírat líbivými slovy, vznešenými frázemi, dekorativními obraty a krásou celého díla. Naopak se co nejpřímějším způsobem věnuje výhradně zkoumanému předmětu. V celém díle je tedy, ve srovnání s jinými politickými mysliteli či s jinými rozsáhlejšími díly, mnohem menší nutností hledat význam v okřídlených větách, květnatých souvětích a mezi řádky. Odpovědi a myšlenky zde Machiavelli prezentuje často velice stručně. (Machiavelli, Princ., Vznešenému Lorenzovi Medicejskému)

Machiavelli tvrdí, že vládu a s ní spojenou moc lze získat vlastním přičiněním¹³, ozbrojenou silou, štěstím nebo lstí (Machiavelli, Princ., 1). Nejdůležitějším znakem je ta skutečnost, že jde vždy o dosažení cíle, nikoli o metody, které jsou k tomu použity. Jedná se o známý Machiavelliho princip, že účel světí prostředky (Machiavelli, Princ., 18) (Marietti, 2016, s. 34). Zde si lze všimnout toho, že se napříč celým svým politickým myšlením Machiavelli příliš nezaobírá etikou. (Donskis, 2011, s. 38)

Machiavelli hovoří o tom, že ctnostnému knížeti jsou lidé většinou nakloněni, a to i v těch případech, kdy se k moci dostal s pomocí křivdy. Vysvětluje to skutečností, že čím déle daný panovník vládne, tím více pohasínají vzpomínky na počátky jeho vlády a současně s nimi i příčiny ke vzpouře (Machiavelli, Princ., 2). Tato skutečnost se dá poměrně snadno vztáhnout i na republiky, kde se vláda či vladař¹⁴ obměňuje s volbami, během kterých často dochází k nerovným soubojům, křivdám, nepřiměřené politické soutěži a manipulaci. Přestože tedy nejde o situaci, jakou popisuje Machiavelli, kdy nový vladař moc uchvátí, čas i v tomto případě zpravidla nečestnou aktivitu v politickém volebním souboji zahojí, lidé zapomenou nebo na výsledek přistoupí, neboť se jednoduše objevil nový vládce s určitou silou mandátu, jež se nejčastěji odvíjí od počtu podporovatelů¹⁵. Vzhledem k této skutečnosti¹⁶ nemusí v následujícím období nový vladař či nová vláda jednat tak ctnostně, jak by to diktovala nutnost vladaři v situaci, kterou

---

¹³ Virtú

¹⁴ V kontextu práce například prezident či premiér.

¹⁵ Např. voličů

¹⁶ Ti, kteří v minulosti moc uchvátí, například násilně, žádnou silou mandátu své postavení podepřené neměli.

popisuje Machiavelli, a odpovídající politická odpovědnost je tedy v tomto případě mnohem pružnější.

Machiavelli připouští ještě další dvě možnosti nabytí moci mimo již zmíněné.¹⁷ Moc lze nabýt také zločinem, což v Machiavelliho kontextu znamenalo například vyvraždění či pobití nepřátel, nebo vůlí spoluobčanů, což je pro kontext této práce velice relevantní. Machiavelli tento druh vlády pojmenovává jako vládu občanskou, přičemž ji definuje jako vládu jednoho z občanů, jenž se stane panovníkem z vůle svých spoluobčanů.¹⁸ K tomuto typu vlády může dle Machiavelliho dojít dvěma způsoby: buďto přízní lidu, nebo přízní mocných, přičemž ten, který vzejde z vůle lidu, má mnohem silnější mandát, neboť za ním stojí většina a není nikterak zavázán těm, již disponují podobnou mírou moci a svou vůlí mu k vládě dopomohli. (Machiavelli, Princ., 9)

Zajímavá je v tomto směru i jakási Machiavelliho predikce populismu¹⁹ a vládcovy snahy zalíbit se lidu, v níž tvrdí, že chce-li si vládce získat lid na svou stranu, musí nejdřív vědět, po čem lid touží. Machiavelli pochopitelně celé tvrzení kontextově vztahuje k jednomu konkrétnímu případu tyrana, jenž si chce získat nepřátelsky smýšlející národ. To však neznamená, že by samotné tvrzení pozbývalo obecného významu v mnoha dalších situacích, na něž by se dalo aplikovat. „Vytrhneme-li“ tedy ono tvrzení ze situačního kontextu, jež nám Machiavelli v danou chvíli předkládá, zjistíme, že příkládá značnou důležitost vládcově schopnosti formovat svá rozhodnutí, činy a názory dle toho, co ocení lid, široká veřejnost nebo přinejmenším většina. Primárním cílem daného vladaře by tedy mělo být získání si lidu na svou stranu bez většího ohledu na významovou hodnotu výroků či smysluplnost rozhodnutí a činů, žádá-li si je právě takové lid. (Machiavelli, Disc. I, 16)

Na tento jev „zalíbení se“ Machiavelli poukazyval nejednou. Upozorňuje například na způsoby, jimiž člověk může získat potřebnou popularitu v cestě za mocí. Daná osoba může podporovat chudé a slabé a chránit je před mocnými a bohatými. Zdánlivě se jedná o účtyhodné prostředky, jimiž si snadno získá popularitu a náklonost lehkověrného lidu. V pozadí všeho mu však může jít jen o výsadní postavení a nezranitelnost. Když pak moc daného člověka naroste do takového rozsahu, že na něj nemůže ani lid ani úřady, není již

---

¹⁷ Vlastním přičiněním, ozbrojenou silou, lstí nebo štěstím

¹⁸ Tato definice nejvíce odpovídá situaci voleb, kdy na určitou funkci vzejde jednotlivec z vůle spoluobčanů.

¹⁹ Pojem *populismus* nebyl dosud jednoznačně definován, existuje mnoho různých a odlišných definic. V českém prostředí lze k pojmu dle Akademického slovníku cizích slov také přistupovat jako k *libivé a populární politice*. V tomto smyslu tedy bude s pojmem *populismus* v práci zacházeno. (Petráčková, Kraus, 1998, s. 608)

v podstatě prostředku, kterým by se dala již nakumulovaná moc regulovat. (Machiavelli, Disc. I, 45)

Machiavelli považuje za jistotu také fakt, že ten vládce, který spoléhal méně na vrtkavost *Štěstěny* a šel tedy svým cílům různými způsoby naproti, se následně udržel u moci déle (Skinner, 1995, s. 33-34). Daná pozice je v tom pádě totiž podpořena a podepřena nejen souhrou náhod a osudu, ale také těmi činy a opatřeními, které vladař vykonal v prospěch upevnění své pozice nebo ve svůj budoucí prospěch ještě v době, kdy byl jen adeptem na danou mocenskou pozici. (Machiavelli, Princ., 6)

Jednou z nejrozšířenějších a nejoblíbenějších částí *Vladaře* je pasáž, v níž se Machiavelli zaobírá vztahem vladaře k mocným jednotlivcům na nově nabytém území. Pasáž je často akcentována jako průvodní jev machiavellismu jako takového, přestože se jedná o velice specifickou metodu pro ještě specifičtější kontext (Machiavelli, Princ., 7). Nicméně z obecné perspektivy daná pasáž opravdu koreluje s Machiavelliho filosofií, neboť v tomto případě činí vladař to, co diktuje nutnost, přestože daný akt nekoresponduje s etikou či jakousi diplomatickou cestou míru. Ve svém zájmu a pro svůj prospěch jednoduše užívá ty metody, ať už jsou z dnešního pohledu jakkoli neetické a kruté, jež posílí jeho postavení (Skinner, 1995, s. 47-48). Budu-li interpretovat danou pasáž v současném kontextu, Machiavelli v ní hovoří o tom, že by měl vladař na nově nabytém území pečovat o ochranu slabých, potlačit vliv místních mocných a bedlivě střežit silné sousedy, neboť s těmi by se mohli nespokojenci spojit a obrátit se k nim o pomoc. Současně by měl též střežit jedince slabší, kteří by měli potenciál časem nabýt přílišného vlivu (Machiavelli, Princ., 3). V širší perspektivě by v této situaci mělo vladaři tedy jít o to, co nejvíce potlačit mocné a jejich vliv, tedy v co největší míře eliminovat či kontrolovat a střežit moc kumulovanou kolem nich, která by jakýmkoli způsobem mohla potenciálně ohrozit jeho postavení. K tomuto tématu se Machiavelli nevyjadřuje nijak obsírně či vágně, ale velice stručně a zřetelně pojmenovává potřebné a nutné kroky, které vladař může učinit, aby upevnil své postavení. Mimo jiné na nově nabytém území zneškodnit nepřátele a zničit všechny, kdo mohou nebo by mu museli být nebezpeční. (Machiavelli, Princ., 7)

Stejný přístup, mnohdy označovaný jako ryzí machiavellismus, zaujímá i v *Rozpravách*, kde z pohledu nového vládce popisuje odstranění význačných představitelů starých pořádků jako první nutné opatření (Machiavelli, Disc. III, 3).

Konkrétním příkladem je případ Romula²⁰, jenž zabil svého bratra a nechal zavraždit spoluvládce. Čin z prvního pohledu odsouzeníhodný, přičemž mnozí filosofové a myslitelé by tak jistě bez váhání učinili. Machiavelli však na situaci pohlíží pragmaticky, svým neotřelým a tehdy revolučním způsobem. Oprávněnost Romulova činu připouští, jelikož pohnutkou jednání a užitých metod k dosažení osobního zájmu, tedy k zisku vlády, byl obecný prospěch, nikoli vlastní panovačnost. (Donskis, 2011, s. 33) (Machiavelli, Disc. I, 9)

---

²⁰ Romulus při potyčce zavraždil svého bratra Rema (Remus)

2.2.2 Zacházení s mocí a její udržení

V Machiavelliho době byla moc vládce obvykle vykládána jako vliv, vysoké postavení či územní dispozice, tedy velikost a významnost ovládaného území. Proto pokud chtěl panovník či vladař udržet získanou moc, musel na nabytém území nejprve zajistit pořádek. Následovala ta nejtěžší fáze celé věci, tj. udržení si respektu i obliby zároveň. Balanc mezi těmito dvěma aspekty je také častým tématem jednotlivých kapitol v Machiavelliho spisech. Udržet si respekt a oblibu vyžaduje užití určitých prostředků, které se musí používat velice obezřetně. Dle Machiavelliho je to jedna z nejtěžších věcí, kterou musí vladař zvládnout. (Donskis, 2011, s. 37) (Machiavelli, Princ., 1-10, 17)

Přesto Machiavelli ve výsledku dává přednost respektu před popularitou, a to z důvodu skeptického náhledu na lidskou povahu. Lidé jsou dle něj pokrytečtí, nevděční a ziskuchtiví, proto je respekt lepším a užitečnějším nástrojem než popularita a oblíbenost. Machiavelli však zároveň poukazuje na rozdíl mezi respektem, strachem a krutostí. Budit respekt neznamená vyvolávat strach krutými činy, protože to vede lid k nenávisti. (Machiavelli, Princ., 17)

Podobný postoj zastává Machiavelli i v situaci, kdy má vládce plnit dané slovo či dodržet slib. I v této situaci musí umět jednat dle nutnosti a nesvazovat si ruce, navíc dle Machiavelliho je mnohem důležitější výsledek daného jednání než metody, které k výsledku vedly. Je-li tedy jednání úspěšné a prospěšné, i prostředky a metody, jimiž se úspěchu dosáhlo, se zdají být v pořádku. (Machiavelli, Princ., 18)

Již v kapitole O dědičných knížectvích (Machiavelli, Princ., 2) se setkáváme s myšlenkou, jež je výhradně věnována právě dědičným knížectvím, přesto ji lze v určitém kontextu aplikovat i na případy zvolené v této práci, tedy na republiky.²¹ Machiavelli tvrdí, že i průměrně nadaný vládce²² se dokáže snadno udržet u moci, pokud nenarušuje staré pořádky, zachovávané v zemi po generace a zároveň jedná pružně dle okolností. V tom případě ho dané mocenské pozice může zbavit jen zcela mimořádná a nezadržitelná síla (Machiavelli, Princ., 2). Jedná se o poměrně univerzální myšlenku, kdy je daný vladař, přestože třeba nedisponuje těmi nejlepšími vlastnostmi poutajícími se k dané pozici, schopen bez výraznějších obtíží vládnout, pokud výrazně nenarušuje dlouhodobě

---

²¹ Spojené státy americké jsou federativní prezidentskou republikou, Maďarsko je parlamentní republikou.

²² V našem případě rozumějme jako premiér či prezident, nejvyšší zástupce exekutivy či vysoký ústavní činitel.

stanovené vládní stereotypy.²³ Zároveň je však dle Machiavelliho stále nutné zohledňovat schopnost vladaře přizpůsobit se dané situaci, neboť každá situace a událost je specifická, má svůj situační kontext a je třeba k ní dle toho přistupovat. (Skinner, 1995, s. 48-49)

Na nenarušování starých pořádků navazuje Machiavelli popisem snahy mocných o pozměnění starého a nevyhovujícího řádu s vyhlídkou zisku ještě větší moci a pevnějšího postavení. Tuto snahu, která je v rozporu s tvrzením, že je lepší nenarušovat staré pořádky, lze objasnit například na citovaném výroku na začátku kapitoly, jenž je v Machiavelliho *Rozpravách* zcela konkrétně směřován na situaci v Římě, kdy zpočátku legislativní činnost zastupovali tribunové a občané, přičemž k návrhům zákonů se mohli vyjadřovat všichni, a to dříve, než o nich bylo rozhodnuto. Nastavená forma byla z obecného pohledu vyhovující, nikoli však z pohledu jednotlivců toužících po vládě a větší moci, a tak se postupem času k možnosti vyjádřit svůj pohled dostávali jen mocní (Machiavelli, Disc. I, 18). V kontextu Machiavelliho filosofie je toto narušení pořádků a změna nevyhovujícího řádu opodstatněna z pohledu mocných tím, že tak činí ve svém zájmu a výsledkem bude upevnění jejich moci. Situaci Machiavelli vysvětluje citovaným výrokiem, který byl svým situačním kontextem ve vyznění celého tématu jasně a konkrétně ukotven, nicméně ohlédnou-li od popisovaného kontextu, samotný výrok lze střízlivě považovat za vysoce relevantní i k současnosti (Donskis, 2011, s. 34-35). Machiavelli také upozorňuje na to, že pokud nastane situace, kdy je nutné staré a zaběhnuté pořádky měnit, je lepší alespoň navenek předstírat neměnnost. Lidé se totiž dle Machiavelliho vždy zaměří spíše na zdání než na samotnou skutečnost. V tomto případě Machiavelli zabíhá do detailů a předkládá jednotlivé konkrétní případy. Apeluje na to, aby například členům vlády zůstaly při změně funkčního období nebo rozsahu i obsahu jejich pravomocí alespoň staré tituly. (Machiavelli, Disc. III, 24)

Machiavelli se k této problematice vyjadřoval vícekrát, mimo jiné právě taky v souvislosti se zmíněnými zákony, které považoval za veledůležité. U Machiavelliho si lze všimnout, že velikou důležitost přikládá tzv. „vládě zákonů“ (Machiavelli, Disc. I, 1). Dobré zákony totiž považuje za jeden z nejdůležitějších aspektů fungujícího a silného státu, k čemuž pojí ještě dobré vojsko, které je dalším nezbytným faktorem (Machiavelli, Princ., 12). Machiavelli varuje před situací, kdy by v souboru zákonů republiky byl takový, jenž by dovoloval určité menšině ovlivňovat chod státního celku (Machiavelli, Disc. I, 49).

---

²³ Například zvyklosti, zákony, pravidla

Vrátím-li se k situaci, kterou jsem akcentoval již v podkapitole o nabytí moci, v níž vladař dosáhne moci z vůle a přízně lidu, považuje Machiavelli za nejdůležitější její následné udržení. A to je dle něj snadné, jelikož lid požaduje jedině, aby nebyl utlačován mocnými (Machiavelli, Disc. I, 4,5). V jakémkoli případě si však vladař musí lid naklonit a získat, protože lid je v početní převaze, násilím na něm by vladař daleko nedošel a zbavit se jej nemůže, kdežto mocných či bohatých jedinců, kteří by jej potenciálně mohli ohrozit, ano. (Machiavelli, Princ., 9)

Jednou z nejdůležitějších pasáží *Vladaře*, která se zaobírá udržením moci, je kapitola patnáctá. Projevuje se v ní opět Machiavelliho skepse k lidem, když apeluje na skutečnost, že panovník si musí všimnout reality a toho, jací jsou lidé doopravdy, a nejednat pouze dle svých představ a přání. Pro Machiavelliho je typické, že ve svých dílech *Vladař* a *Rozpravy nad prvními deseti knihami Tita Livie* často nacházel společná témata, proto se v mnoha kapitolách obě díla vzájemně podporují. Vladař musí mít dle Machiavelliho schopnost zachovat se ve vlastním zájmu někdy i ve špatném světle a ne zcela ušlechtilé, a naopak vědět, v jaké situaci si může dovolit dobrotu. Stejně tak lid by neměl vladaře odsuzovat třeba i za krutý či mimořádný čin, který byl ovšem, a to Machiavelli zdůrazňuje, vykonán ve prospěch státu, nikoli z panovníkovi rozmarilosti či krutosti. Odsouzeníhodný je ten, kdo šíří násilí, aby ničil, nikoli ten, co využije násilí k tomu, aby velebil (Machiavelli, Disc. I, 9). Neboť ty vlastnosti, které jeden může považovat za ideální a krásné, může mít druhý za nevhodné, špatné a škodlivé. Primárním zájmem vládce by tedy mělo být to, aby se co nejefektivněji a v co největší možné míře vyhýbal těm vlastnostem, které mohou ohrozit jeho moc. Upřednostnit zdánlivě špatné rozhodnutí před lidskými řečmi, jelikož i takové rozhodnutí může být ve výsledku prospěšné a současně přínosné pro bezpečnost země. (Machiavelli, Princ., 15)

V rozsáhlé devatenácté kapitole *Vladaře* se Machiavelli věnuje ochraně vládce před nenávisť a opovržením, nicméně pro povahu práce je klíčová poměrně stručná a krátká část, v níž se Niccolò Machiavelli zmiňuje o soudu, o němž hovoří jako o třetí a nestranné instanci²⁴ a považuje jej za instituci, nad níž není žádná lepší ani moudřejší. Z hlediska kontextu je tato část z celé devatenácté kapitoly *Vladaře* nejrelevantnější k současným podmínkám a nynějším politickým reáliím. Dle Machiavelliho je soud nejlepším opatřením k ochraně říše a trůnu, tedy v přeneseném významu do dnešní situace k ochraně státu

---

²⁴ Zbylé dvě tvoří panovník a parlament

a dané moc kumulující pozice. (Machiavelli, Princ., 19)

K důležitosti soudní instance se Machiavelli vyjadřuje i prostřednictvím *Rozprav*, v nichž pojednává „o potřebnosti soudů k upevnění svobody“. Není tedy přehnaným tvrzením, že florentský myslitel považoval soud za veledůležitý orgán se značnou „silou“, chránící svobodu, občany i stát (Machiavelli, Disc. I, 7,49). Mimo jiné Machiavelli shledává určité pozitivum i v těžkých situacích, jež vladaře potkají, neboť pověst i prestiž vládce roste překonáváním překážek a vyhranými válkami, ať už vykládáme „válku“ v kontextu vojenském či společensko-politickém. (Machiavelli, Princ., 12)

Samotnou moc považoval Machiavelli, stejně jako například peníze, za jakýsi opiát, který může lidi snadno zkazit a svést. Touhu po moci Machiavelli popisuje jako jednu z nejsilnějších vášní, která ovládá rozum i srdce (Machiavelli, Disc. III, 4). Dokonce i velmi ctnostní muži mohou s těmito vyhlídkami své dobré vlastnosti zaměnit za ty nejhorší. Zárodek lidského zla Machiavelli akcentuje i v tomto ohledu. Nejen že lidé jsou z podstaty spíše špatní a k dobru musí být vedeni, ale i ve stádiu, kdy už dobří jsou, dají se snadno svést zpět ke špatnostem. Tento parametr lidského počínání musí dle Machiavelliho zohledňovat především zákonodárci a vláda země, aby si byl každý vědom, že za žádných určitých okolností nelze uniknout trestu za přečin či zločin, nehledě na moc a peníze. (Machiavelli, Disc. I, 41,42)

Zmíněné a popisované Machiavelliho myšlenky byly interpretovány tak, aby získaly vztah k současnosti, ale zároveň si zachovaly svou podstatu a jejich význam zůstal nepozměněn.

2.3 Formulace a rozdělení teorie moci, vymezení výzkumné části

Okruhů, které by se daly v kontextu Machiavelliho filosofie zkoumat v kontextu dnešní perspektivy, je nespočet. Zásadním parametrem pro výzkum, jenž jsem v této práci zvolil, je moc, nicméně i moc samotnou lze pozorovat z několika různých úhlů. V kontextu současných politických reálií, nálad a trendů považuji za nejpříhodnější zkoumat úlohu a relevanci Machiavelliho teorie moci v těch situacích, kdy se moc stává v rukách jedince prostředkem k určitým změnám ve společnosti. Konkrétně ke změnám v demokratických společnostech, jež se, ať už pomaleji či rychleji, uchylují k autoritářství nebo k tomu mají přinejmenším potenciál.

Machiavelli ve svém díle konkrétně hovoří o třech „dobrých“ vládních formách, tedy o samovládě, vládě nejurozenějších a vládě lidu (monarchii, aristokracii a demokracii). Proti těm staví tři velmi špatné, tedy tyranii, oligarchii a anarchii. I zmíněné dobré typy vlád jsou však dle Machiavelliho nestálé a zákonitě se mohou zvrhnout ve formu špatnou, opačnou. Za jakýsi ideální stav považuje Machiavelli situaci, kdy jsou tři „dobré“ vlády smíšené v jednom a vzájemně na sebe dohlížejí. Na příkladu Solona²⁵ ukazuje, že například i vláda lidu dokáže být velice nestálá a snadno a rychle se může dopracovat až k tyranii.²⁶ (Machiavelli, Disc. I, 2)

2.3.1 Vymezení výzkumu – Ohrožení demokracie a přerod v autoritářství

Vzhledem k tomu, že demokracie je nám v současnosti vládní formou nejbližší, zaměřím se na zranitelnost tohoto vládního způsobu a na jeho potenciál přerodu k autoritářství ve prospěch jedince, konkrétně tedy na relevanci Machiavelliho teorie moci v tomto ohledu a na její projevy v tomto procesu. V současnosti je v souvislosti s ohrožením demokracie akcentováno mnoho států, z nichž jsem pro analýzu zvolil dva. Prvním jsou Spojené státy americké za vlády Donalda Trumpa, kde byly útoky na demokracii častým tématem (Levitsky, Ziblat, 2018, s. 249-259), a druhým Maďarsko, kde dle mnohých (Kirchick, 2018, s. 68-69) dochází k ohrožování demokratických pilířů ze strany Viktora Orbána.

---

²⁵ Solon byl athénským zákonodárcem

²⁶ V Solonově případě se jednalo o Peisistratovu tyranii

Právě v jejich politické činnosti budu analyzovat relevanci Machiavelliho myšlenek, primárně v souvislosti s přerodem demokracie v autoritářství. V klíčovém díle pro následující část práce, *Jak umírá demokracie* od Stevena Levitskyho a Daniela Ziblatta, autoři stanovují čtyři klíčové indikátory autoritářského chování:

1. Odmítání či chabá podpora demokratických pravidel hry
2. Popírání legitimacy politických oponentů
3. Tolerance či povzbuzování násilí
4. Připravenost omezit občanská práva svých oponentů včetně médií

V situacích korelujících s těmito indikátory budu hledat spojitosti s Machiavelliho mocenskou filosofií (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 43-44). Autoři zároveň popisují tři strategie, které jsou autoritáři využívány s cílem co nejvíce konsolidovat moc. První strategií je ovládnutí rozhodčích, tedy soudů, zpravodajských služeb, etických institucí a organizací prosazujících právo. Druhou strategií je získání klíčových a mocných hráčů v politickém zápolení na svou stranu. Třetí strategií je pak úprava pravidel takovým způsobem, aby oponenty v politickém boji znevýhodňovala. Tyto čtyři indikátory a tři strategie budou tedy primárně využity k identifikaci těch situací, kde bude následně možné provést výzkum. (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 103-139, 250)

2.3.2 Formulace Machiavelliho teorie moci

Jak je zřejmé z předešlých kapitol, Machiavelli svou mocenskou teorii nepředkládá v jedné formulaci, větě, kapitole nebo knize. Moc je jedním z ústředních tematických celků jeho zkoumání, ke kterému se vyjadřuje často a na mnoho místech svých spisů, nikdy však neformuloval mocenskou teorii jednou ucelenou definicí. Naopak své poznatky a myšlenky vztahuje vždy ke konkrétní situaci²⁷, proto i já budu hledat konkrétní události v současné politice, ve kterých má Machiavelliho mocenská filosofie potenciál se projevit.

Machiavelliho teorie moci je tedy vlastně deskripcí toho, jak se daný politický subjekt v určitých konkrétních situacích chová, disponuje-li mocí, případně jak by se zachovat měl, pokud chce moc získat nebo ji udržet. I z toho důvodu, že pro Machiavelliho smýšlení o moci je klíčový situační kontext a jednou z hlavních Machiavelliho myšlenek je předpoklad, že se lidé nemění (Machiavelli, Disc. I, 11,45) (Machiavelli, Princ., 25), lze

---

²⁷ Z nichž ovšem často vyvozuje obecné principy. Konkrétní situace někdy využívá jako případové studie.

hledat podobnosti v současných politických realitách. Přestože tedy v současnosti do hry vstupují nové neznámé, které Machiavelli ve své době neznal²⁸, lze zmíněné aspekty chování jedinců s mocenskými zájmy pozorovat.

2.3.3 Rozdělení Machiavelliho teorie moci

Ve spojitosti s tím, jak popisují ohrožení demokracie a přerod k autoritářství Steven Levitsky a Daniel Ziblatt, jsem rozdělil Machiavelliho teorii moci na dvě fáze, přičemž každá disponuje určitými aspekty, jež korespondují jak s Machiavelliho myšlenkami, tak s indikátory a strategiemi popsány v kapitole 2.4.1., a jsou tedy relevantní v rámci vymezení výzkumu. Klíčová pak bude relevance konkrétních Machiavelliho myšlenek v daných případech, nehledě na to, zdali je autor považoval za etické a správné či nikoli.

První fáze – (Nabytí moci a počátek vlády, upevnění nově nabytého postavení)

- 1) **Nerovný politický souboj** – z Machiavelliho myšlenek vyplývá, že vladař se může dopustit křivd, nerovností a zákeřností, které povedou k získání moci či k upevnění postavení hned zpočátku, neboť se na ně časem zapomene a jejich význam postupem času opadne. Jde o upřednostnění cílů před metodami, jež vedou k jejich dosažení.
- 2) **Přízeň lidu a populismus** – Machiavelli považuje přízeň lidu za jeden z nejdůležitějších předpokladů pro stabilní vládu a udržení pozice. Popisuje v tomto případě i jakousi formu populismu, kdy vládce musí vědět, po čem lid touží, a musí disponovat schopností jednat pružně dle toho, co ocení lid. V tomto ohledu Machiavelli akcentoval například podporu chudých a slabých²⁹ před mocnými a bohatými, která zakryje snahu o upevnění vlastní pozice. Z pozice vladaře jde tedy o to dělat něco na oko pro dobro lidu, ale ve skutečnosti pouze upevňovat své postavení a zaměřovat se na své zájmy.
- 3) **Vztah k mocným a opatření vedoucí k upevnění pozice** – Machiavelli považuje za důležité jít naproti *Štěstěně*, tedy nespoléhat jen na úděl náhody a osudu, ale vykonat konkrétní kroky, které dopomohou k dosažení cíle. Vztah vladaře k mocným je jedním z klíčových aspektů této fáze. Machiavelli poukazuje na

---

²⁸ Dostupnost a množství informací, vliv médií, informovanost moderních demokratických společností, komplexnější institucionální rozvržení státu atp.

²⁹ Často dokonce falešnou.

důležitost potlačení vlivu mocných a střežení slabých, kteří by se mocnými mohli stát. Zneškodnění nepřátel, soupeřů a oponentů je dle Machiavelliho důležitým krokem, chce-li vladař v budoucnu disponovat silným a neohroženým postavením.

Druhá fáze – (Disponování mocí a její udržení, průběh a závěr vlády)

- 1) **Respekt vs. Obliba** – Důležitý je balanc mezi respektem a popularitou, nicméně Machiavelli se v tomto případě přiklání spíše k respektu. Dle Machiavelliho je však zároveň klíčové rozlišovat mezi respektem a krutostí či strachem, neboť ty vedou k nepřízni lidu.
- 2) **Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností** – Jedná se pravděpodobně o nejhůře uchopitelný aspekt této fáze. Machiavelli mluví o tom, že i méně nadaný vladař je schopen vládnout bez zřetelných obtíží, pokud nenarušuje staré pořádky. Zároveň však poukazuje na potřebnou schopnost jednat pružně dle nastalé situace a předkládá případy, kdy mocní staré nevyhovující pořádky uzpůsobují svým zájmům. Machiavelli navíc připouští možnost, kdy se vládce ve vlastním zájmu zachová ve špatném světle a ne zcela ušlechtilé. Z etického hlediska by měl vladařův zájem korelovat se zájmy státu a občanů, z mocenského hlediska, které je pro práci zásadní, však není třeba význam pojmu „vladařův zájem“ dále rozvíjet.
- 3) **Důležitost nestranných institucí** – Machiavelli v tomto případě hovoří o soudech a přikládá jim velikou váhu. Považuje soud za nestrannou a nejmoudřejší instituci, klíčovou pro ochranu svobody a státu.

3. Teorie moci v kontextu současné politiky

3.1 Teorie moci v kontextu politiky Donalda Trumpa

Donald John Trump, narozen 14. června roku 1946 v New Yorku, je americkým republikánským politikem a v letech 2017 až 2021 45. prezidentem Spojených států amerických. Ve funkci působil jedno volební období, počínaje 20. lednem roku 2017 a konče 20. lednem roku 2021, kdy jej ve funkci vystřídal Joe Biden.³⁰

3.1.1 První fáze

Nerovný politický souboj

Od té doby, co si Donald Trump získal pozornost ve veřejném i mediálním prostoru, vedl v mnoha ohledech zcela nelegitimní a nerovný politický souboj. Často se jednalo o nepodložené výkřiky a extrémní názory, které však společností silně rezonovaly a přinášely Donaldu Trumpovi potřebnou pozornost. Již v polovině roku 2015 byl například jedním ze zastánců konspirační teorie, jež tvrdila o prezidentu Baracku Obamovi, že se nenarodil na území Spojených států amerických (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 81). Ještě předtím, než v prezidentských volbách 2016 zvítězil, veřejně zpochybňoval legitimitu amerického volebního procesu a upozorňoval, že by na volební výsledky nemusel přistoupit (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 90). Podobného trendu si lze všimnout i v politickém souboji s Joe Bidenem, který doprovázel prezidentské volby v roce 2020. I v tomto případě Donald Trump od začátku ostře kritizoval průběh voleb a hovořil o jejich manipulaci ze strany svého soupeře a svých reálných i domnělých nepřátel (iRozhlas, 2020).

Vzhledem k tomu, že volby ve Spojených státech zajišťují jednotlivé státy a místní úřady, volební podvod v celostátním měřítku je považován za fakticky nemožný. Přesto si Donald Trump, pro případ, kdyby volby nevyhrál, vytvářel pojistku tím, že důvěryhodnost volebního procesu shazoval. Dle společného průzkumu serveru Politico a agentury

---

³⁰ Joseph Robinette Biden, Jr.

Morning Consult, jenž proběhl v říjnu roku 2016, 41 % Američanů a 73 % republikánů věřilo, že volby by mohly být zmanipulovány v neprospěch Donalda Trumpa, a to bez jakýchkoli zásadních důkazů či indikátorů, které by četná tvrzení prezidentského kandidáta Donalda Trumpa dokládaly jako opodstatněná. (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 90-91)

Přízeň lidu a populismus

S jistotou lze říci, že podpora lidu je v demokratických systémech pro jakýkoli politický subjekt klíčová, ať už během vlády či u volebních uren. To potvrzuje i Machiavelli, jenž poukazuje na fakt, že vláda, jež vzešla z vůle a přízně lidu, je mnohem silnější a stabilnější než vláda, která vzešla z vůle a přízně mocných (Machiavelli, Princ., 9). Donald Trump byl v tomto ohledu vlastně hned zpočátku zvýhodněn americkým volebním systémem, pro který je specifická skutečnost, že nerozhoduje celkové množství hlasů pro jednotlivé kandidáty, ale počet „získaných“ států a volitelů³¹ (US Embassy, 2016). Přestože tedy v prezidentských volbách 2016 získal Donald Trump o téměř tři miliony hlasů méně než Hillary Clintonová a neměl tedy na své straně „většinu“, stal se s 304 voliteli vítězem voleb (Federal Election Commission, 2017). Na její významnosti se s Machiavellim shodují i Steven Levitsky a Daniel Ziblatt. Ve chvíli, kdy má totiž daný subjekt, vládce, aspirující autoritář či politik většinovou podporu veřejnosti, jeho oponenti se časem začnou zdráhat vytváření odporu, neboť tím ve skutkové podstatě jdou proti většině. Kritici v ten moment polevují, informace o daném politickém subjektu nejsou skrze média prezentována tak vyhoceným způsobem, soudci se zdráhají rozhodovat proti oblíbené a podporované vládě, a především političtí soupeři si uvědomují, že by vytrvalým odporem a důraznou opozicí mohli upadnout v nelibost lidu a většinové společnosti a tím pádem v politickou bezvýznamnost, jak ji popisují Levitsky a Ziblatt. Nicméně v opačném nastavení funguje také opačný efekt. Nepopulární vláda či politický subjekt s malou podporou je častěji terčem kritiky, oponenti spatřují příležitost v konzistentní a razantní opoziční činnosti, média se nebojí do politického prostředí často a zásadně zasahovat, stejně tak soudci (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 270-271). To je v demokratických systémech žádoucí, neboť je tímto způsobem střežena demokracie.

Významnost přízně lidu budu prezentovat na specifickém případě, který se sice týká Donalda Trumpa, nicméně sám Donald Trump v něm není primárním aktérem, neboť

---

³¹ Prezidentský kandidát s nejvyšším počtem hlasů v daném státě získává hlasy volitelů tohoto státu.

relevance myšlenky o důležitosti přízně lidu, jak o ní hovořil Machiavelli (Machiavelli, Disc. I, 16), lze objasnit a dokázat i tímto způsobem. Donald Trump měl na území Spojených států největší podporu v Západní Virginii, kde jej v prezidentských volbách 2016 volilo 68,5 % voličů. Získal zde přibližně 490 000 hlasů, zatímco Hillary Clintonová obdržela necelých 190 000 hlasů (Federal Election Commission, 2017). Dle Gallupova průzkumu v Západní Virginii Donalda Trumpa podporovalo v prvním pololetí roku 2017 v průměru 70 % respondentů, zatímco v celoamerickém průměru se jednalo o pouhých 40 % (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 271). Přízeň lidu byla tedy v Západní Virginii nakloněna Donaldu Trumpovi, nicméně zásadní je zde pohled Trumpovy opozice, především pak opozice demokratické, která začala slábnout a uvadat, tak jak bylo popsáno výše. Demokratický senátor za Západní Virginii Joe Manchin byl internetovým serverem The Hill zařazen mezi „10 nejvýznamnějších spojenců Donalda Trumpa v Kongresu“. (Bolton, 2016) Do srpna roku 2017 podpořil prezidenta Trumpa v 54 % hlasování, což bylo nejčastěji ze všech demokratických senátorů. V Západní Virginii Donalda Trumpa podporoval dokonce i guvernér státu, Jim Justice, který ve volbách kandidoval za Demokratickou stranu. Po necelých sedmi měsících od převzetí guvernérského úřadu však změnil strany a přešel k „Trumpově“ Republikánské straně. Na veřejném shromáždění prezidenta Trumpa podpořil, když sdělil, že jej považuje za správného člověka s páteří a skutečnými idejemi, kterému záleží na Americe a na lidech v Západní Virginii. Mimo jiné guvernér Justice odmítl probíhající vyšetřování ruského vlivu a postavil se na stranu Donalda Trumpa. (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 271-272) (Nussbaum, Debenedetti, Robillard, Strauss, 2017) (Reuters, 2017)

Vztah k mocným a opatření vedoucí k upevnění pozice

Během voleb v roce 2016 byl často Trumpův volební tým, zaštiťující kandidátovu volební kampaň, spojován s vazbami a kontakty napojenými na Rusko (čt24, 2019). Na pozici zvláštního vyšetřovatele byl tehdy jmenován respektovaný Robert Muller, bývalý ředitel FBI, který měl prošetřit okolnosti údajného zapojení Ruska do chodu amerických prezidentských voleb 2016, a to především v souvislosti s Donaldem Trumpem a jeho týmem (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 250) (Ruiz, Landler, 2017). Donald Trump od samého počátku vyšetřování celou kauzu zpochybňoval a stavěl se do role mučedníka. Mullerovo vyšetřování označil za „největší hon na čarodějnice v amerických dějinách“ (Landler, 2017). A v tomto „boji“ vytrval i po svém volebním vítězství. Ihned po inauguraci učinil

několik kroků k upevnění své pozice a k omezení „moci“ určitých institucí, organizací či zpravodajských služeb, které by jeho postavení mohly v danou chvíli ohrozit. Zřejmě v obavách, že by jeho vítězství mohlo být větší či menší měrou devalvováno, se pokusil ovlivnit, jací lidé stanou v čele amerických zpravodajských služeb, včetně FBI, CIA a Národní bezpečnostní agentury NSA, případně to, jak významně se mohou v kauze zasadit v jeho prospěch.

Již v prvním týdnu ve funkci si Donald Trump pozval na schůzku do Bílého domu tehdejšího ředitele FBI Jamese Comeyho, na nějž údajně, dle Comeyho vlastních slov, vyvíjel nátlak, aby zastavil vyšetřování odvolaného poradce pro národní bezpečnost Michaela Flynn, jenž byl vyšetřován právě kvůli podezření z vazeb na Rusko. Poté, co James Comey iniciativu a rozsah ve vyšetřování kauzy ještě zvýšil, jej Donald Trump 9. května roku 2017 odvolal (BBC, 2017) (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 251-252) (Shear, Apuzzo, 2017) (Smith, Borger, Gambino, 2017). Do té doby byl za 82 let fungování FBI odvolán její ředitel prezidentem jen jednou, na čemž se však tehdy shodly obě politické strany (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 252). Kromě toho ve stejné kauze Donald Trump vyvíjel, popřípadě chtěl vyvíjet prostřednictvím Comeyho, podobný tlak také na šéfa NIC Daniela Coatse, šéfa NSA Michaela Rogera a ředitele CIA Mikea Pompea (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 251). Nakonec nebyl ušetřen četným útokům Trumpovy administrativy a jeho přívrženců či podporovatelů ani zmiňovaný Robert Muller, který byl po celou dobu, mimo jiné i představiteli Republikánské strany, obviňován ze zneužívání pravomocí. Donald Trump akcentoval i možnost Mullerova odstoupení, veřejně zpochybňoval jeho neutralitu a úmyslně podrýval jeho autoritu. (Kaliba, 2017) (Matoška, 2017)

Další zapojenou osobou byl manhattanský státní zástupce Preet Bharara, jehož vyšetřování praní špinavých peněz a korupčních podvodů mělo údajně ohrožovat mimo jiné i Trumpovo okolí. Preet Bharara byl však ve svém vyšetřování vytrvalý a prezident Trump jej nechal 11. března 2017 z funkce odvolat (Bharara, 2017) (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 252). Dle „fact-checkingové“³² analýzy Glenna Kesslera a Megyn Kellyové se Donald Trump již v prvním roce prezidentování dopustil 44 zavádějících prohlášení o této kauze. Jednalo se o různé variace Trumpova tvrzení, že za celou kauzou stojí hoax³³ vytvořený Demokratickou stranou. (Kessler, Kelly, Rizzio, 2020)

---

³² tj. fakta ověřující

³³ Poplašná zpráva, mystifikace

3.1.2 Druhá fáze

Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností

V květnu roku 2017 byla u Donalda Trumpa zaznamenána tendence a vůle změnit pravidla jednání Senátu, která označil jako „archaická“. Jedním z primárních záměrů bylo odstranění možnosti obstruovat³⁴, což by vedlo k posílení republikánské většiny na úkor demokratické menšiny. Obstrukce jako takové nakonec zrušeny nebyly, podařilo se je však eliminovat u nominování soudců do Nejvyššího soudu (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 259). Mimo tento konkrétní případ lze v obecném měřítku u Donalda Trumpa pozorovat fenomén, kdy v době prezidentského úřadu často nerespektoval nepsaná pravidla, standardní náležitosti a zvyklosti. Jako příklad lze uvést Trumpův postoj k Úřadu pro vládní etiku, jenž je podrobněji popsán v rámci kritéria *Důležitost nestranných institucí*. (Lizza, 2017)

Důležitost nestranných institucí

Pozornosti Donalda Trumpa kromě šéfů zpravodajských služeb neunikli ani soudci, kteří v minulosti rozhodli v Trumpův neprospěch. Když soudce James Robart z federálního odvolacího soudu z devátého obvodu v Seattlu nepropustil Trumpův exekutivní příkaz, který zakazoval vstup do Spojených států amerických občanům sedmi islámských zemí, byl Trumpovou propagandou pohotově označen za „takzvaného soudce, který zemi fakticky obírá o možnost prosazovat právo“ (Bender, 2017) (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 253). Tentýž soud zůstal trnem v oku Donaldu Trumpovi i v následujících měsících. Po určité době například negoval odepření peněz z federálního rozpočtu těm městům, která odmítala deportovat imigranty. Donald Trump se v souvislosti tohoto případu nechal slyšet, že lze zvážit i rozpuštění devátého okruhu odvolacího soudu v Seattlu. (Jenkins, 2017) (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 253-254, 258)

Proti soudnímu systému se Donald Trump nepřímou postavil i v srpnu roku 2017, kdy udělil milost bývalému arizonskému šerifovi Joeovi Arpaiovi. Ten v minulosti neuposlechl rozhodnutí federálního soudu a pokračoval v rasově motivovaných kontrolách přistěhovalců, načež byl odsouzen. Donald Trump udělením milosti nejednal protiprávně, neboť tato pravomoc plyne z Ústavy, porušil však nepsaná pravidla a jasně tím definoval

---

³⁴ Obstrukce v politice spočívají v narušení či znemožnění jednání, většinou se jedná o dlouhé proslovy, hluk či nesmyslné návrhy

svůj postoj vůči americkému soudnictví. Je zvykem, že prezident Spojených států milost uděluje jen ve výjimečných případech a po konzultaci s ministerstvem spravedlnosti, navíc to nedělá se záměrem posílení svého postavení. Donald Trump udělení milosti s ministerstvem spravedlnosti nekonzultoval, a navíc z ní měl politický prospěch a udělení milosti tedy bylo politicky motivované. Joe Arpaio totiž patřil k Trumpovým politickým spojencům a jeho omilostněním znovunabylo toto společenství formy, což ocenilo i mnoho voličů. V tomto směru rázem vyvstaly obavy, že by mohl prezident fakticky ovlivňovat nezávislost soudní moci ve svůj prospěch a v podstatě poskytovat imunitu svým spojencům. Soud by tak ztratil jednu z klíčových pravomocí, tj. bránit ústavní práva před útoky exekutivy. (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 254-255)

Již v prvním roce v prezidentském úřadu se Donald Trump dopustil hned několika útoků na demokracii. Média byla Donaldem Trumpem, čerstvě zvoleným „nejmocnějším mužem planety“ označena za „nepřátele amerického lidu“. Média však nebyla jediným terčem, do kterého se nový americký prezident střefoval. Nevybíravě útočil také na zmíněné soudce, jejichž legitimitu zpochybňoval, a velkým „mocnějším“ měšťům, jež by jeho pozici mohla ohrozit, pohrozil menšími příspěvky z kasy federálního rozpočtu. (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 249)

Jsou zde tedy zřetelné hned dva parametry, jež symbolizují i vládu Viktora Orbána v Maďarsku. Prvním je nežádoucí vliv médií, která se mimo jiné oba aktéři během svého působení snaží potlačit či zdiskreditovat, druhým je vliv nezávislé soudní instance, což také nekoreluje s Trumpovou a Orbánovou ideální představou o vládě.

Na média Donald Trump útočil obecně velice často. Před výborem na Konferenci konzervativní politické akce řekl, že média nezastupují lid, nikdy jej zastupovat nebudou a on s tím hodlá něco udělat. Často se pak na adresu různých televzí či mediálních domů a redakcí vyjadřoval prostřednictvím svých Tweetů³⁵. Deník New York Times a televizi CNN obvinil z šíření fake news, deník New York Times pak také častoval označením „ostuda mediálního světa“. Trumpův boj, například proti televizi CNN, v určitých momentech přerůstal až do bizarních situací. Znamé je v tomto směru video, které Donald Trump v době vykonávání prezidentského úřadu sdílel na svém Twitteru. Ve videu boxoval a zápasil s postavou, která měla místo hlavy logo televize CNN (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 256-257). Jednalo se o bizarní moment, na druhou stranu to byl jasný vzkaz všem

---

³⁵ Tweety jsou příspěvky na sociální síti Twitter

médiím, voličům a občanům. Donald Trump se kromě televize CNN v říjnu 2017 ofenzivně zaměřil také na televizi NBC, které pohrozil, že by mohl napadnout jejich licenci. (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 258)

Administrativa Donalda Trumpa konfrontovala také Úřad pro vládní etiku (OGE), nezávislou dozorující agenturu, jež reálně nedisponuje žádnými sankčními pravomocemi, každopádně předchozími administrativami byla její funkce respektována. Nicméně již v době mezi volbou a inaugurací kritizoval ředitel OGE Walter Shaub Trumpovy střety zájmů, na což Trumpova administrativa posléze zareagovala. Walter Shaub byl od té doby všemožnými způsoby buďto zastrašován nebo úplně ignorován, na Úřad pro vládní etiku jednoduše od té doby nebyl brán zřetel. Celý proces skončil Shaubovou rezignací, který tím OGE zanechal dle novináře Ryana Lizza „v ruinách“. (Levitsky, Ziblatt, 2018, s. 255) (Lizza, 2017)

Respekt vs. Obliba

Otázka respektu a oblíby je v případě Donalda Trumpa složitě uchopitelná a nelze ji dost dobře specifikovat a popsat v jedné konkrétní situaci, proto byla zařazena jako poslední. Balancování na pomezí respektu a obecné popularity je totiž průvodním jevem většiny Trumpových činů a praktik výše popsaných. Nelze tvrdit, že vše, co Donald Trump vykonal, bylo podloženo výhradně respektem nebo výhradně oblibou. Respekt se snažil Donald Trump budit zejména u svých zdánlivých protivníků, mezi něž patřili jak zástupci Demokratické strany, tak politické figury a vysoce postavení funkcionáři, kteří vůči Donaldu Trumpovi stáli v opozici. Stejný postoj zaujímal Donald Trump i vůči médiím. Co se týče obecné oblíby u obyvatelstva a voličů, lze pozorovat určité znaky zejména v období voleb, kdy se obliba rozděluje mezi jednotlivé kandidáty, ať už se jedná o volby z roku 2016 nebo o volby z roku 2020. Průvodním jevem Trumpova prezidentování však byla síla jeho nejužší voličské základny, u které si držel oblibu na velmi vysoké úrovni.

3.2 Teorie moci v kontextu politiky Viktora

Orbána

Viktor Mihály Orbán, narozen 31. května roku 1963 v Székesfehérvár, je maďarským politikem, předsedou nejsilnější parlamentní strany Fidesz a úřadujícím premiérem Maďarska. Předsedou vlády, v pořadí čtvrtým, se stal již v letech 1998 až 2002, na což navázal roku 2010, kdy se stal, tentokrát v pořadí osmým, premiérem podruhé. (Ledvai, 2016, s. 31-32)

Roku 1998 se Viktor Orbán stal nejmladším svobodně zvoleným předsedou vlády v maďarské historii, po významném vítězství někdejší „mládežnické“ strany Fidesz. Tehdy byl Viktor Orbán stvořen „novým svobodným režimem“ a stal se bojovníkem proti bývalým komunistům převlečeným za socialisty (Applebaum, 2020, s. 32) (Kirchick, 2018, s. 72). V tu dobu však málokdo čekal, že po dvou následujících porážkách v letech 2002 a 2006 se Viktor Orbán se svou stranou dočká triumfálních vítězství v letech 2010 a 2014, ve kterých získá dvoutřetinovou většinu v parlamentu. Od té doby stojí až do současnosti v čele maďarské vlády. (Ledvai, 2016, s. 27-28)

3.2.1 První fáze

Důležitou kapitolou pro kontext této práce je fungování maďarské vlády³⁶ v čele s Viktorem Orbánem a stranou Fidesz, která nastavila po drtivém vítězství v roce 2010 trend, jenž je často spojován s viditelnými tendencemi sklouzávání k autoritářství. Tento trend navíc posílila svým dalším vítězstvím v roce 2014, kdy byla moc vládnoucí garnitury v čele s Orbánem ještě upevněna. Fungování maďarské vlády od roku 2010 shrnuje hned několik aspektů, na něž poukazoval jak Machiavelli, když se vyjadřoval k moci, tak Levitsky a Ziblatt ve své deskripci toho, jak může demokracie upadnout v autoritářské sevření. Jedná se například o omezení pravomocí justice, tedy instituce, které přikládal značnou váhu již Machiavelli. Konkrétně se jedná o omezení pravomocí maďarského ústavního soudu, čímž došlo zásadnímu narušení systému brzd a protivah. Došlo i k přepsání ústavy a změně volebního systému, tedy ke krokům, jež by Machiavelli popsal

---

³⁶ Jedná se o koalici Fidesz-KDNP, fakticky jde ale v podstatě o vládu jedné strany – Orbánova Fideszu.

jako opatření k upevnění moci, dále k evidentnímu omezení veřejných i soukromých médií, pronásledování občanské společnosti, posílení třídy oligarchů a centralizaci výkonné moci (Kirchick, 2018, s. 68). Další podstatnou skutečností je, že v Evropě nemá „Orbánův režim“ žádné obdoby. V žádné demokratické společnosti nemá tak malá skupina lidí, tedy jádro Fideszu v čele s Orbánem, přístup k tak obrovské moci a k téměř všem klíčovým mocenským pozicím. Co víc, Orbánův kolektiv tuto moc i důležité funkce přímo či nepřímo ovládá. (Ledvai, 2016, s. 28-29)

Nerovný politický souboj

Podobně, jako se Donald Trump choval ofenzivně vůči svým oponentům, zpravodajským službám a dalším organizacím, se i maďarská vláda v čele s Viktorem Orbánem chová například k nevládním organizacím. Mezi nevyhovující neziskové organizace byla zařazena například maďarská pobočka Transparency International, Svaz na ochranu maďarských občanských svobod i Sdružení pro boj za práva homosexuálů. Všechny tři zmíněné organizace obdržely prostředky z norského státního programu, Norsko tím cílilo na podporu projektů občanské společnosti v méně rozvinutých evropských zemích. V kancelářích těchto stejných tří organizací proběhla v souvislosti s touto zahraniční podporou 2. července roku 2014 policejní razie, zdánlivě pod záminkou „politického vměšování se Norska do záležitostí Maďarska“. Zřejmou a vysvětlující skutečností však je, že všechny zmíněné subjekty zaujímaly kritický postoj k vládě Viktora Orbána. Viktor Orbán se tehdy k situaci vyjádřil tak, že nešlo o členy občanské společnosti, nýbrž o placené politické aktivisty s cílem prosazovat v Maďarsku cizí zájmy. Po více jak ročním vyjednávání mezi Evropskou Unií, Maďarskem a Norskem byla veškerá obvinění ze strany Maďarska stažena, neboť o protizákonné činnosti nebyly zjištěny žádné důkazy. (Kirchick, 2018, s. 69) (Liberties, 2015)

Přízeň lidu a populismus

Součástí Orbánovy vlády je také střídající se nárůst a pokles oblíbenosti vládní strany, který je jednoduše nevyhnutelný, neboť nálady ve společnosti se mění. V těchto chvílích Orbán a jeho kolegové sahají po evidentně populistických nástrojích, které ve společnosti fungují. V době migrantské krize, kdy byla evropská společnost obecně vyděšena nekontrolovaným přílivem migrantů, jak jej popisovaly zejména krajně pravicové strany a extremistická

hnutí, užíval Fidesz všemožných, často xenofobních praktik, které korelovaly se společenskou náladou, ve svém jádru však postrádaly jakoukoli logiku. Jedním z těchto kroků bylo například vylepování plakátů, které žádaly přistěhovalce, aby respektovali tradice země. Jednalo se o sdělení, se kterým většinový lid souzněl a Fidesz se tak velké části občanů zavděčil. Problémem však bylo, že plakáty byly psány maďarštinou a zcela evidentně tedy vůbec nemohly cílit na přistěhovalce, kteří jen těžko maďarštině rozuměli. Plakáty cílily jen a pouze na občany Maďarska, kterým se podbízel. Šlo o obyčejný reklamní nástroj vládnoucí strany, jak dát lidu najevo, že se na oko něco děje, ve skutkové podstatě však tento čin neměl a nemohl mít žádný efekt, alespoň tedy ne na přistěhovalce, na které měl původně apelovat. Efekt měl pouze na náladu společnosti. Jednalo se o názornou ukázkou populismu, kdy se během chvíle z Viktora Orbána nejen v Maďarsku, ale v celé Evropě stal z autoritáře ohrožujícího demokracii poslední rytíř chránící křesťansko-židovské evropské kořeny. Orbán byl tehdy serverem Politico dokonce zařazen na první místo žebříčku nejvlivnějších Evropanů roku 2015 (Kirchick, 2018, s. 73-74). Alarmující ale je, že například v těchto tématech Fidesz dle studie z roku 2015 přejal 8 z 10 klíčových politických návrhů Jobiiku, tedy „Hnutí za lepší Maďarsko“, otevřeně antisemitské a rasistické strany nacházející se v politickém spektru na pomezí krajní pravice. (Kirchick, 2018, s. 73)

Vztah k mocným a opatření vedoucí k upevnění pozice

V zimě 2020³⁷ se v jednom z římských hotelových sálů konala konference „zdánlivě pořádaná ve jménu Ronalda Reagana a Jana Pavla II.“, jak ji popisuje americká novinářka a držitelka Pulitzerovy ceny Anne Applebaum, autorka knihy *Soumrak demokracie*. Organizace se mimo jiné ujal britský konzervativní politik John O’Sullivan, přičemž konference nesla název „Bůh, čest, země: Prezident Ronald Reagan, papež Jan Pavel II. a svoboda národů – Konference o národním konzervatismu“. (National Conservatism, 2020)

Jedním z účastníků byl také Viktor Orbán, který zde otevřeně pronesl „vševysvětlující“ odpovědi, jež objasňují jeho náhled na moc jako takovou. Na dotaz, jaké je tajemství jeho úspěchu, odpověděl, že důležité je nedělit se o moc s jinými stranami. Dodal také, že pomáhá i podpora médií (Applebaum, 2020, s. 132). Do poměrně stručné

---

³⁷ 3. a 4. února 2020

odpovědi tak vlastně zahrnul dva z klíčových aspektů, o nichž se zmiňuje James Kirchick v knize *Konec Evropy*, tedy centralizaci výkonné moci a omezení veřejných médií (Kirchick, 2018, s. 68).

Applebaum také poukazuje na to, že Maďarsko je jedinou evropskou zemí, která zavřela a vypudila celou univerzitu (Applebaum, 2020, s. 132). Jednalo se o Středoevropskou univerzitu, anglicky Central European University, jejímž zakladatelem je George Soros, kterého Viktor Orbán označuje za světového oligarchu číslo jedna (Hungary today, 2020). Z toho vyplývá, že Viktor Orbán George Sorose vzhledem k zřetelně ofenzivní dikci a opatřením považuje za „mocného soupeře“, jenž by jeho moc a vliv mohl ohrozit, stejně tak akademiky. Roku 2018 byla Orbánovou vládou schválena novela vysokoškolského zákona, která zrušila povolení k činnosti registrovaným zahraničním vysokým školám, jež nevyučují ve svých domovských zemích. Ačkoli univerzita stanovené podmínky splnila, maďarská vláda s ní smlouvu neprodloužila a univerzita tak přišla o možnost nadále svobodně působit v Budapešti. (čt24, 2018)

Kromě toho, že bylo znemožněno svobodně působit Středoevropské univerzitě v Maďarsku, podrobila tamější vláda přímé vládní kontrole také akademické orgány, mezi které patří například Maďarská akademie věd, dále významně omezila finanční podporu těm univerzitním katedrám, které dle politického měřítká vládnoucí straně nevyhovují. (Applebaum, 2020, s. 132) (Pohl, 2019) (Vědavýzkum.cz, 2019)

3.2.2 Druhá fáze

Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností

Jednou z nejzásadnějších a nejvýraznějších změn je přepsání původní maďarské ústavy z roku 1989. Přestože o plánech ústavní reformy před volbami 2010 nepadlo ani slovo, v únoru roku 2011 Viktor Orbán oznámil přípravu nové ústavy. Do dvou měsíců od této proklamace, dne 18. dubna 2011, byla tato nová ústava přijata ve zrychleném řízení hlasováním vládní strany. V platnost vstoupila dne 1. ledna roku 2012 (Ledvai, 2016, s. 180). Nová maďarská ústava byla napsána úzkou skupinou poslanců Fideszu a také přijata pouze hlasy vládnoucí strany Fidesz. Ta má totiž v zákonodárném sboru dvoutřetinovou většinu. Schválení nové ústavy bylo doplněno přijetím více než třiceti

základních zákonů, které zasahují do různých sfér veřejné politiky. K jejich novelizaci je navíc dle nové ústavy potřeba dvoutřetinové většiny hlasů, což se vzhledem ke zmíněné převaze Fideszu, jenž disponuje právě dvěma třetinami poslanců, jeví nereálně pro jakýkoli jiný politický subjekt či budoucí vlády, které by se je pokusily zrušit. Ústava byla přijata bez jakékoli diskuze v parlamentu a téměř bez pozornosti veřejnosti (Ledvai, 2016, s. 181). Diskuze by měla být při přijímání nového „nejvyššího zákona“ nutná, Fidesz se však obešel bez ní. Nediskutovalo se například ani o tom, zda je přepis ústavy nutný a žádoucí, natož pak o tom, jaké parametry by se měly pozměnit a jaké hodnoty do zákona zakomponovat. Fidesz v čele s Viktorem Orbánem prosadil například také změny při výběru soudců a omezil pravomoci ústavního soudu. V tomto směru se část týkající se „změny starých pořádků“ kryje s následující částí o „důležitosti nestranných institucí“. Důchodový věk neústavních soudců byl snížen o osm let na 62 let, počet ústavních soudců se zvýšil o čtyři na patnáct a pravomoci ústavního soudu byly omezeny. Ústavní soud od té chvíle nemohl posuzovat zákony s dopadem na státní rozpočet. Ústava dále zakázala konání referenda o ústavních změnách a pro změnu většiny zákonů ustanovila zmíněnou potřebnou dvoutřetinovou většinu. Ačkoli tedy Fidesz zvítězil v demokratických volbách a těší se v Maďarsku i značné popularitě, je zřejmé, že některé z demokratických nástrojů využívá k dosažení ne zcela demokratických cílů. (čt24, 2011) (Kirchick, 2018, s. 68)

Důležitost nestranných institucí

Již od roku 2010 je v Maďarsku zřetelná tendence vládnoucí strany ovládnout soukromá a veřejná média pod svoji kontrolu. Využívá k tomu jak politický, tak ekonomický tlak (Applebaum, 2020, s. 132). Státní média byla Orbánovou vládou zpolitizována a nevyhovující soukromá média částečně zlikvidována. K eliminaci médií v soukromém vlastnickém sektoru využila vláda dokonce blokování přístupu k reklamě a výhrůžek. Soukromá média, jež byla tímto způsobem obtěžována a připravena o část příjmů, následně skupili spřátelení podnikatelé, již jsou k Viktoru Orbánovi a jeho vládě loajální a současně na loajalitu výše zmíněným způsobem parazitují. (Applebaum, 2020, s. 48-49)

Jedním příkladem za všechny ze světa „svobodných soukromých médií“ v Maďarsku je časopis Figyelő, v minulosti uznávané médium (Applebaum, 2020, s. 50). Poté, co týdeník převzala Mária Schmidtová, historička, vědkyně, Orbánova poradkyně, zakladatelka a ředitelka kontroverzního muzea Terror Háza (Kirchick, 2018, s. 63-64)

prostřednictvím rodinné firmy K4A Lapkiadó, bylo zaznamenáno evidentní provládní směřování tohoto časopisu a s ním spojená opatření. Mária Schmidtová je mimo jiné jednou z tvůrkyň konspiračních teorií a lživých zpráv o tom, že za všemi „pohromami“ Maďarska z posledních let, včetně pandemie koronaviru COVID-19 a migrantské krize, stojí George Soros a Evropská Unie (Applebaum, 2020, s. 49). George Soros je pro Viktora Orbána a maďarskou vládu dlouhodobě jedním z největších nepřátel, na což se časopis Figyelő, od roku 2016 patřící firmě Schimdtové, naladil. Brzy po tomto převzetí se v časopise začali vyměňovat redaktori, nezávislí reportéři redakci opustili a byli nahrazeni těmi, již jsou vládě loajální (Rádi, Erdélyi, 2017). Ačkoli je tedy Figyelő v soukromém vlastnictví a měl by být „nezávislý“, nové směřování a tendence nebylo těžké vypořádat. V čísle, ve kterém redaktori útočí na maďarské nevládní organizace, jež jsou na obálce vizuálně přirovnány k Islámskému státu, je několik stránek reklam placených vládou. Číslo obsahuje nejen reklamy na Maďarskou národní banku nebo na státní pokladnu, ale také na oficiální „antisorosovskou“ kampaň financovanou vládou. Na vládní propagandu časopis navázal v dubnu roku 2018, kdy otiskl seznam „Sorosových žoldáků“, tedy seznam údajných „zrádců“, kteří pracují pro organizace, jež obdržely finanční podporu či dary od George Sorose (Applebaum, 2020, s. 50) (Gorondi, 2018). Týdeník Figyelő je jedním z příkladů toho, jak v Maďarsku funguje neskrývající se provládní propaganda prostřednictvím „soukromých a nezávislých“ médií. Jeho fungování nejen že dokládá evidentní vládní záměr zlikvidovat či převzít nevyhovující soukromá média, ale také objasňuje Orbánova slova o vládě jedné strany a podpoře médií ze zimy roku 2020.

Vše ale začalo již ve zmíněném roce 2010, kdy byl změněn článek 61 Ústavy o svobodě projevu a tisku, na což následně navázal Zákon o regulačních změnách v médiích a komunikacích, tzv. mediální zákon. Ten sloučil veškeré mediální regulační a kontrolní orgány pod Národní mediální a komunikační autoritu (NMHH). Součástí NMHH byla i nově vytvořená Mediální rada, jejíž všechny členy jmenovala strana Fidesz. Do čela NMHH se ihned po vyhlášení zákona dostala zakládající členka Fideszu, Annamária Szalai, kterou jmenoval Viktor Orbán. Rada má mimo jiné pravomoc novinářům ukládat likvidační pokuty za velice nestručně a obsírně definovaná provinění. Jedná se o páku maďarské vlády, kterou lze kontrolovat a ovlivňovat fungování maďarského mediálního světa, na což také zareagovala například organizace Freedom house. Ta se rozhodla snížit hodnocení maďarské svobody tisku ze stanoviska „svobodný“ na stanovisko „částečně svobodný“. Pro jakýkoli stát, jenž je členem Evropské Unie, se

jedná o značně nezvyklý verdikt (Kirchick, 2018, s. 68). Dále byla zřízena Nadace veřejné služby, která slučovala nejen vysílání veřejné televize a rozhlasu, ale také tiskovou agenturu, přičemž byl parlamentem zvolen i správní orgán, tzv. Kuratorium. To je tvořeno sedmi členy, kteří jsou voleni parlamentní dvoutřetinovou většinou na dobu devíti let. Tři členy navrhuje opozice a tři členy vláda. Sedmý člen a také předseda Kuratoria je jmenován pětičlennou Mediální radou, tedy orgánem, jehož členy jmenovala strana Fidesz v čele s Viktorem Orbánem. Je zřejmé, že záměrem Viktora Orbána a maďarské vlády byla centralizace kontroly médií, kterou je v nové podobě snadnější ovládat a ovlivňovat, stejně tak je snadnější „nepohodlná“ média sankcionovat. Vláda od té doby disponuje v tomto ohledu skutečně zásadním vlivem. (Harzer, 2020) (Šmíd, 2010) (Šmíd, 2011) (Tomková, 2020)

Respekt vs. Obliba

Stejně jako tomu bylo u Donalda Trumpa i Viktor Orbán se v závislosti na situaci přiklání střídavě k oběma variantám, nelze tedy tvrdit, že by s výraznějším rozdílem spoléhal na jednu z variant více než na tu druhou. Je zřejmé, že si v průběhu již více jak desetileté vlády Viktor Orbán vybudoval určitý respekt, například od vlády směrem k médiím, kterým hrozí v případě výrazné protivládní dikce sankce a pokuty. Na druhou stranu si Orbánova strana Fidesz mnoha populistickými kroky zajistila v zemi poměrně solidní popularitu, což se projevilo zejména ve volbách poslední dekády.

4. Výsledky a komparace

Při analyzování politické činnosti Donalda Trumpa a Viktora Orbána jsem postupoval systematicky dle stanovených fází a příslušných kritérií Machiavelliho mocenské teorie, s výjimkou kritéria týkajícího se respektu a obliby, které bylo zařazeno na konec vzhledem k tomu, že bylo průvodním jevem všech zbylých kritérií. Toto schéma bude z důvodu systematickosti zachováno i při představení výsledků. Výsledky vycházejí z provedené analýzy v předchozí kapitole. Analýza byla provedena na základě rozdělení a formulace Machiavelliho mocenské teorie, která vychází z myšlenek, jež byly popsány v teoretické části práce s názvem *Machiavelliho filosofie a teorie moci*. Aplikováním Machiavelliho tezí o moci z *Vladaře a Rozprav* na současné politické reálie můžeme potvrdit či vyvrátit jejich nadčasovou relevanci. V případě, že se v jednotlivých kritériích relevance Machiavelliho myšlenek potvrdila u obou zkoumaných aktérů, lze tvrdit, že se nejedná o ojedinělý jev a relevance je tedy vysoká, nikoli náhodná. Výsledky budou prezentovány opět systematicky dle jednotlivých kritérií, přičemž u každého z nich dojde ke shrnutí poznatků u jednotlivých politiků a k jejich vzájemné komparaci. Z předchozích kapitol týkajících se současné politiky budou následně vyvozeny i další související poznatky.

4.1 První fáze

4.1.1 Nerovný politický souboj

Poměrně jasně lze ve vzorcích chování Donalda Trumpa spatřovat Machiavelliho myšlenky o křivdách způsobených před uchopením vlády či v jejích počátcích. Machiavelli tvrdí, že ctnostnému vládcovi jsou lidé většinou nakloněni i v těch případech, kdy se k moci dostal právě s pomocí křivdy. Zde je nutné pamatovat na význam Machiavelliho „ctnosti“, jež byl objasněn v *podkapitole 2.1.3*, neboť ctnost v Machiavelliho filosofii neimplikuje čest či poctivost. Machiavelli současně upozorňuje na skutečnost, že čím déle vladař vládne, tím více se přestává pamatovat na počátek jeho vlády (Machiavelli, Princ., 2). Donald Trump zejména během politických bojů v předvolebním období postupoval často nevybíravými způsoby, které nejsou v rovném politickém klání standardem. Spatřujeme zde ještě jeden fenomén, a to jeden z Machiavelliho nejpůvodnějších principů, kdy autor tvrdí, že jde zejména o dosažení cíle, nikoli o metody, které k danému cíli

vedly (Machiavelli, Princ., 18) (Marietti, 2016, s. 34). V Trumpově případě bylo navíc jeho vítězství ve volbách, kterému předcházelo mnoho aspektů nerovného politického souboje, podepřeno poměrně silným mandátem.

Nerovného politického zápolení, jak se o něm zmiňuje Niccolò Machiavelli (Machiavelli, Princ., 2), se vůči „nepohodlným“ strukturám dopouštěl hojně i Viktor Orbán, nicméně středobodem Orbánových ofenzivních výpadů byly spíše nevládní organizace. U Viktora Orbána se mi v předchozí kapitole podařilo prostřednictvím vybraných pramenů identifikovat hned tři případy, kde se činnost vlády, jíž je Orbán nejvyšším a nejmocnějším představitelem, nedala popsat ani jako rovný politický souboj, ani jako činnost spadající do standardních mezí demokratického systému. Jednalo se o útočnou politiku vůči třem neziskovým organizacím, konkrétně šlo o Transparency International, Svaz na ochranu maďarských svobod a Sdružení pro boj za práva homosexuálů, přičemž všechny tři organizace se vyznačovaly svým kritickým postojem vůči maďarské vládě. Nejen že šlo tedy o nestandardní metody, navíc se však jednalo o evidentní snahu potřít aktivitu subjektů, jež by jakýmkoli způsobem mohly ohrozit postavení Viktora Orbána a vládní strany, což koresponduje s problematikou, která byla nastíněna prostřednictvím Machiavelliho *Vladaře* v teoretické části práce. (Machiavelli, Princ., 7,18) (Marietti, 2016, s. 34)

Jak v případě Donalda Trumpa, tak v případě Viktora Orbána se v tomto kritériu projeví Machiavelliho myšlenky jako k současnosti relevantní. Oba se v období před i po nabytí mocenské pozice dopouštěli křivd a nerovných i nečestných politických bojů, přičemž pro ani jednoho z nich z tohoto jednání během vlády nevyvstal žádný zásadní důsledek. Určité kroky, jež byly popsány v předchozí kapitole a které by se daly považovat za křivdy a nerovné zápolení, určitou chvíli společností rezonovaly, nicméně postupem času se vždy na jednotlivé činy přestalo myslet. Machiavelliho myšlenky byly v tomto případě dle provedené analýzy relevantnější v případě Donalda Trumpa. Některé z aspektů tohoto kritéria jsou podobné aspektům, které spadají pod kritérium *Vztah k mocným a opatření vedoucí k upevnění pozice*.

4.1.2 Přízeň lidu a populismus

Donald Trump si před získáním i po získání prezidentské funkce uvědomoval, jak je důležitá přízeň lidu a jak může být daná vláda silná, pokud z vůle lidu vzejde, což Machiavelli výslovně deklaroval (Machiavelli, Princ., 9). Ačkoli byla zpočátku, tedy před

volbami roku 2016, přízeň lidu, co se týče počtu podporovatelů, nakloněna spíše Hillary Clintonové, Donald Trump získal výhodu v americkém volebním systému, kde záleží více na počtu volitelů než na počtu přímo odevzdaných hlasů jednotlivým kandidátům. Kde se však v Trumpově případě významnost přízně lidu značně projevila, je výše zmiňovaný případ v Západní Virginii. Trumpova opozice se zde díky opravdu silné podpoře a zřetelné náklonnosti většiny obyvatel k Donaldu Trumpovi téměř vytratila, jelikož spatřila příležitost v přímé podpoře svého oficiálního „rivala“. V tomto případě lze tedy pozorovat dva fenomény. Dostatečná přízeň lidu zajistila Donaldu Trumpovi slábnoucí opozici v Západní Virginii, tedy mnohem pevnější postavení. Na druhé straně někteří z tradičních demokratických oponentů oblíbeného prezidenta Trumpa reflektovali náladu většiny a přizpůsobili tomu svou politickou činnost. Aby získali lid také na svou stranu, činili tak, jak si „většina žádala“, tedy v tomto případě ve prospěch Donalda Trumpa. Neváhali například ani kompletně změnit stranu, jako tomu bylo v případě guvernéra Jima Justice. V souvislosti s otázkou významnosti popularity Levitsky s Ziblattem poukazují na to, že podpora veřejnosti roste či klesá také v závislosti na hospodářské situaci a na schopnosti či neschopnosti vlády nebo vládců řešit krize a problémy, což zřetelně koresponduje s Machiavelliho tvrzením, že vládcova prestiž a popularita roste s překonáváním překážek. (Levitsky, Ziblat, 2018, s. 272-275) (Machiavelli, Princ., 20)

Pozorovat náklonnost lidu a jednotlivé populistické kroky bylo v případě Viktora Orbána jednodušší, neboť i projevy těchto aspektů byly mnohem jednoznačnější. Zatímco například v Trumpově případě se v celoamerickém měřítku pohybovala podpora voličů obyvatelstva kolem hodnoty 50 %, v případě Viktora Orbána a vládnoucí strany Fidesz dosahovala podpora voličů občanů takové výše, že se Orbánově straně pravidelně daří získávat v parlamentu dvoutřetinovou většinu. Jako zřetelná se ukázala také snaha vládní strany Fidesz přiklánět se v populistickém duchu k celospolečenským tématům, jež zrovna rezonovaly maďarskou společností. V souvislosti s populismem a snahou zalíbit se lidu zdánlivým konáním prospěšného, o čemž Machiavelli pojednává v *Rozpravách* (Machiavelli, Disc. I, 16), byla akcentována situace s vylepováním plakátů určeným pro přistěhovalce, kterým však rozuměli pouze obyvatelé mluvící maďarsky. Ve skutečnosti tak byl krok zaměřen výhradně na „domácí“ obyvatelstvo.

Jako relevantní k současné politice se ukázaly i Machiavelliho myšlenky týkající se významnosti přízně lidu a jakéhosi populistického či libivého jednání, které je činěno proto, aby si daný vládce lid naklonil a onu přízeň získal (Machiavelli, Disc. I, 16).

Zatímco významnost přízně lidu byla lépe uchopitelná a zřetelnější v případě Donalda Trumpa a jeho politických oponentů, populistické a líbivé jednání se projevilo více u Viktora Orbána a vládní strany Fidesz. Z proběhlé analýzy je zřetelné, že přízeň lidu je opravdu klíčovou záležitostí a potvrzuje tak vysokou nadčasovost Machiavelliho teze. Donaldu Trumpovi zajistila přízeň lidu v konkrétním popisovaném případě slábnoucí opozici, Viktoru Orbánovi zase dvoutřetinovou většinu v parlamentu, tedy takovou moc, že byl schopen transformovat i maďarskou ústavu. Je tedy patrné, že kritérium specifické spíše pro počátek vlády (*Přízeň lidu a populismus*) může významně ovlivnit kritéria odpovídající pozdějším fázím vlády (*Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností*).

4.1.3 Vztah k mocným a opatření vedoucí k upevnění pozice

Donald Trump se v tomto kritériu projevil jako ukázkový machiavelista, neboť se snažil, přesně jak píše Machiavelli, potlačit vliv mocných a bedlivě střežit zdánlivě „slabé“, kteří se k moci mohli určitým způsobem dostat (Machiavelli, Princ., 3). Machiavelli explicitně hovoří také o zneškodnění nepřátel a zničení všech, kdo by vladaři mohli nebo museli být nebezpeční (Machiavelli, Princ., 7). Například tedy vypuzení nežádoucích osob z vysokých funkcí přímo i nepřímo ovlivňujících politikovu vládu a moc je tak v podstatě moderním pojetím Machiavelliho „zneškodnění“. Machiavelli by v tomto případě Trumpovy postupy schvaloval jen v tom případě, kdyby mu šlo primárně o blaho státu a veřejný zájem, v opačném případě by pravděpodobně stál v opozici (Machiavelli, Disc. I, 9). Nicméně klíčovým východiskem jsou Machiavellim popsány metody, ať už se v současných politických realitách promítají v morálním a etickém světle, či nikoli. Lze tedy konstatovat, že se tyto konkrétní Machiavellim popisované metody v Trumpově politice promítly velice výrazně a o jejich relevanci na poli Trumpovy mocenské politiky není pochyb, neboť byly podloženy hned několika konkrétními případy.

Jako relevantní se při analyzování politiky Viktora Orbána ukázala i Machiavelliho myšlenka o opatřeních vedoucích k upevnění pozice a vztahu daného „mocnáře“ k jiným mocným na daném území (Machiavelli, Princ., 3) (Skinner, 1995, s. 47-48). Zatímco u Donalda Trumpa jsme pozorovali opatření namířená proti jednotlivým aktérům, většinou proti vysoce postaveným osobám s určitým vlivem na americkou politiku, u Viktora Orbána šlo o mnohem širší záběr. Sám Viktor Orbán přiznal, že klíčové je pro něj mimo jiné nedělit se o moc s jinými stranami (Applebaum, 2020, s. 132). U výše zmíněného

Orbánova postoje k moci lze pozorovat spojitost s aspektem, o němž hovořil James Kirchick, tedy ke snaze co nejvíce centralizovat výkonnou moc (Kirchick, 2018, s. 68). Jednotlivá omezení se se záměrem upevnění již tak silné pozice vládnoucí garnitury týkala zejména akademické půdy, když byly nejen přísně kontrolovány akademické orgány a omezena finanční podpora nevyhovujících univerzitních kateder, ale dokonce došlo k eliminaci celé univerzity, což je v Evropě absolutně ojedinělým případem. (Applebaum, 2020, s. 132)

V mezích, které byly pro výzkumnou část stanoveny, tedy v demokratických systémech, jež jsou nebo byly akcentovány se sklonem k autoritářství, se ukázaly Machiavelliho myšlenky týkající se vztahu vladaře a mocných osob na daném území jako vysoce relevantní. Zároveň se v Trumpově případě ukázalo, že opatření vedoucí k omezení moci vysoce postavených politických subjektů a figur korelují s opatřeními, která povedou k upevnění vladařovy pozice. Relevance byla doložena i na případě Viktora Orbána, ač se popisované situace poměrně lišily od situací popisovaných u Donalda Trumpa. Vztah k mocným se u obou aktérů ukázal jako silně provázaný s opatřeními vedoucími k upevnění pozice, často se jednalo o jednu činnost spojující oba tyto aspekty. Ačkoli se tedy Machiavelliho myšlenky silně projeví i v případě Viktora Orbána, mnohem zřetelnější jsou v situacích týkajících se politiky Donalda Trumpa. V Trumpově případě se z pohledu relevance Machiavelliho myšlenek velice pravděpodobně jedná o nejzásadnější kritérium ze všech.

4.2 Druhá fáze

4.2.1 Respekt vs. Obliba

Kritérium týkající se dilematu u volby mezi respektem a oblibou bylo nejjobecnější, a proto také nejhůře uchopitelné. Machiavelli se ve svých dílech přikláněl spíše k respektu, což pramenilo z jeho filosofické skepse směrem k povaze lidí, nicméně za klíčový považoval rozumnou rovnováhu mezi oběma variantami. Tento „balanc“ lze spatřovat jak v situacích popisovaných v souvislosti s Donaldem Trumpem, tak v politické činnosti Viktora Orbána. Jedná se o průvodní jev všech kritérií, která byla pro výzkum určena. Kritérium vycházející z Machiavelliho předpokladu a postoje je tedy k současnosti relevantní, nicméně v jakési abstraktní formě, neboť nebylo detailně popsáno na jedné konkrétní

situaci, která by zásadně, výrazně a souhrnně relevanci doložila a naznačila. K balancování mezi respektem a oblibou, tak jak o něm mluvil Machiavelli, tedy dochází i v současné politice a oba probíraní politici se v určitých situacích přiklání k jednomu nebo druhému, ovšem v porovnání s ostatními kritérii se Machiavelliho myšlenka v žádné popisované situaci neprojevila tak explicitně.

4.2.2 Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností

Jedná se o jediné kritérium, kde se u činnosti Donalda Trumpa na základě vybraných pramenů nepotvrdila relevance Machiavelliho myšlenek v takové míře, jako tomu bylo u ostatních kritérií. Jediným případem, kde byla zřetelná Trumpova snaha narušit staré pořádky, byl jeho výpad proti pravidlům Senátu. Evidentní byla Trumpova snaha zlepšit postavení v Senátu pro Republikánskou stranu, nešlo tedy o činnost podloženou úmyslem konat pro dobro státu a v zájmu všech.

V případě nové maďarské ústavy šlo o podobnou situaci, jakou Machiavelli uvádí v *Rozpravách*, kde hovoří o změně způsobu přijímání zákonů. Nejprve se o tuto činnost starali tribunové lidu, k zákonům se navíc mohl vyjádřit každý. Později se však ke slovu dostávali jen mocní a bohatí. Trend, který byl při přijímání nové maďarské ústavy zaznamenán nejen opozičními stranami v Maďarsku ale i širokou evropskou veřejností, se značně shoduje se skutečnostmi, na které Machiavelli upozorňuje (Machiavelli, Disc. I, 18).

V tomto kritériu se nadčasová relevance Machiavelliho filosofie projevila primárně v případě Viktora Orbána. U Donalda Trumpa byla popisována jedna konkrétní situace, která by v případě výzkumu pouze jednoho politického aktéra mohla být pouze náhodným jevem a o relevanci Machiavelliho myšlenky by tedy nevypovídala. Vzhledem k tomu, v jaké míře se však projevila v případě Viktora Orbána a jak konkrétní jsou podobnosti mezi situacemi, které popisuje Machiavelli, a politickou činností Viktora Orbána a strany Fidesz, o relevanci není pochyb. Z hlediska celé práce se pro případ Viktora Orbána ukázalo toto kritérium jako nejzásadnější ze všech zvolených kritérií. Některé konkrétní situace a náležitosti popisované v souvislosti s tímto kritériem by mohly být zařazeny současně i pod hlavičku některých dalších kritérií, neboť se vyznačují prvky, jež spadají zároveň pod několik kritérií, která byla určena v podkapitole 2.3.3 o *Rozdělení Machiavelliho teorie moci*.

4.2.3 Důležitost nestranných institucí

V tomto kritériu jsou pro Donalda Trumpa vypovídající aktivity vyznačující se snahou o diskreditaci soudní činnosti či přímou konfrontací soudu. Ačkoli byla vyzorována Trumpova ofenzivní nálada vůči soudní instanci, zjistilo se taktéž, že se zpravidla jednalo pouze o slovní výhrůžky a snahu o diskreditaci legitimacy amerických soudů, nikoli o konkrétní opatření. Jediným konkrétním krokem, o kterém jsem v předcházející kapitole referoval, bylo Trumpovo udělení milosti Joeovi Arpaiovi, jednomu z Trumpových spojenců. Ačkoli tento krok byl Trumpovými odpůrci konfrontován v tom smyslu, že může jít o vážné ohrožení nezávislosti americké soudní moci a systému brzd a protivah, k žádným dalším výrazným opatřením, které by k tomuto výsledku vedly, již nedošlo.

V souvislosti s omezováním vlivu nestranných institucí a potíráním jejich vlivu souvisí i zakročení Trumpovy administrativy proti Úřadu pro vládní etiku, nezávislé dozorující agentuře. Ředitel zmíněné agentury, Walter Shaub, otevřeně kritizoval Trumpovy střety zájmů, proti čemuž se Trump prostřednictvím administrativy aktivně ohrazoval. Agentura, jež byla v minulosti obvykle respektována, byla tedy Trumpovou administrativou cíleným nátlakem v podstatě zlikvidována. Stejně jako soudy a Úřad pro vládní etiku figurovala v Trumpově nelibosti i média, proti kterým se Donald Trump před svým funkčním obdobím i během něho aktivně a ustavičně vymezoval a různými již popsanými způsoby je napadal, a to zejména se záměrem zdiskreditovat jejich podstatu a hodnotu.

Významnost Machiavelliho myšlenky o potřebnosti soudní instance (Machiavelli, Princ., 19), ke které lze v současném kontextu připojit i další nestranné instituce, jež by měly spravedlivě střežit zákony, stát, občany a vlastně celé právně společenské a právně politické prostředí, potvrzuje činnost Viktora Orbána a maďarské vlády směrem k těmto institucím. Klíčový byl v tomto ohledu přepis maďarské ústavy, během kterého došlo k poměrně zásadnímu omezení pravomocí maďarského ústavního soudu, tedy nejvyšší soudní instance v zemi. Pravomoc ústavního soudu posuzovat vládní činnost související se státním rozpočtem je totiž důležitým kontrolním nástrojem a „vyvažujícím“ opatřením (Kirchick, 2018, s. 68). Stejně jako v případě Donalda Trumpa i Viktor Orbán a jeho vláda se silně ohrazují proti médiím, jak veřejnoprávním, tak soukromým. V Maďarsku dokonce úspěšně dochází k úplné likvidaci některých soukromých médií či k jejich zisku na provládní stranu. Kontrolní orgány veřejnoprávních médií byly zase ve značné míře co nejvíce centralizovány, aby měla vládní strana k dispozici maximum nástrojů k jejich

ovládání.

Společně s kritériem o přístupu k mocným osobám, které by mohly ohrozit vladařovo postavení, je u Donalda Trumpa kritérium přístupu k nestranným institucím jedním z nejmóvraznějších. I v kontextu politiky Viktora Orbána lze toto kritérium považovat jako velice výrazné. Na první pohled se zdá, že se kritérium projevilo více u Donalda Trumpa, neboť jeho útoky například směrem k soudní instanci byly časté a pro širokou veřejnost patrné. Nicméně pokud upustíme od výhružek a slovních útoků, pak zjistíme, že relevantnější je toto kritérium spíše pro Viktora Orbána, neboť učinil přímé kroky a konkrétní opatření. Stejně je to i v situacích směrem k médiím, která Donald Trump sice aktivně diskreditoval, nicméně konkrétní kroky učinil opět primárně Viktor Orbán v Maďarsku.

4.3 Další poznatky

Relevance Machiavelliho tezí týkajících se mocenské politiky a moci jako takové se v souvislosti se současnými politickými reáliemi potvrdila a projevila se ve vysoké míře. Současně se také potvrdila nadčasovost Machiavelliho předpokladu o zranitelnosti dobrých forem vlád, který je předložen v *Rozpravách* (Machiavelli, Disc. I, 2). Machiavelli referoval o třech dobrých a třech špatných formách vlády, přičemž poukazyval na skutečnost, jak snadno mohou tři dobré vládní typy samy o sobě sklouznout k těm špatným. Vzhledem k tomu, že se výzkumná část zabývá výhradně zranitelností demokracie jakožto jedné z dobrých forem vlády, lze považovat tuto Machiavelliho myšlenku za nadčasovou a relevantní k současnosti.

Průvodním jevem a zásadním fenoménem celé práce je také Machiavelliho myšlenka, která pojednává o neměnné podstatě lidské povahy. Časy, situace a kontext se dle Machiavelliho mění, ale lidská povaha, ze které následně pramení lidské chování, zůstává stejná. Jedná se o základní myšlenku, ze které vychází Machiavelliho filosofie a lze tedy tvrdit, že v tomto ohledu je k současnosti vysoce relevantní i Machiavelliho myšlení ve své komplexní podobě.

Závěr

Tato práce se věnovala interpretaci Machiavelliho teorie moci a její následné aplikaci na současné politické reálie. Primárním cílem práce bylo zjistit, zdali je Machiavelliho nahlížení na mocenskou politiku relevantní i v současné politice.

V první části práce jsem stručně představil život Niccola Machiavelliho, jehož alespoň částečná znalost je klíčová k pochopení kontextu většiny Machiavelliho myšlenek, jež předkládá prostřednictvím svých spisů. Životní situace a také dobový kontext i prostředí, ve kterém Machiavelli vyrůstal a žil, velice ovlivnily jeho postoje, názory a celou filosofii, včetně politické myšlení.

Ve druhé části práce jsem se věnoval analýze a interpretaci jednotlivých Machiavelliho děl a dalších primárních zdrojů, které byly relevantní pro stanovený cíl práce. Jednotlivé Machiavelliho myšlenky zabývající se mocí byly rozděleny do dvou částí, z nichž následně vychází i formulace a dělení teorie moci. Tyto dvě části se zabývaly nabytím moci a udržením moci, se kterým je spojeno i zacházení s mocí. Hlavním cílem druhé části bylo zformulovat, konceptualizovat a určitým způsobem rozdělit Machiavelliho teorii moci, aby mohl být proveden systematický výzkum, neboť sám autor ji nikde v ucelené podobě neprezentoval. Machiavelliho teorie moci byla rozdělena na dvě fáze, přičemž každá fáze se dále dělí na tři klíčová kritéria. Tím byla završena teoretická část práce.

Třetí část se zaměřovala na aplikaci Machiavelliho teorie moci na zvolené případy. Na základě konceptualizace teorie moci, která byla prezentována v teoretické části práce, byla provedena analýza politické činnosti dvou současných politických aktérů, Donalda Trumpa a Viktora Orbána. To je také důvodem, proč práce přesahuje standardní rozsah bakalářské práce. Původně byl zamýšlen výzkum pouze jednoho současného politického aktéra, nicméně by v tom případě nešla věrohodně posoudit relevance. Nebylo by totiž možné vyloučit možnost, že se v případě jednoho politického subjektu jedná pouze o náhodu a výjimečný úkaz. Výzkum dvou politických aktérů relevanci Machiavelliho myšlenek objasňuje více, nicméně se podepsal na rozsahu práce. Výzkum probíhal systematicky dle stanovených kritérií a byl vymezen na ty demokratické systémy, které jsou nebo byly spojovány se sklonem k autoritářství. Vhodné situace k analýze jednotlivých kritérií v politické činnosti obou aktérů byly voleny na základě čtyř

indikátorů, které jsou prezentovány v knize *Jak umírá demokracie*.

Výsledky práce ukázaly, že Machiavelliho teorie moci je v rámci stanovených kritérií vysoce relevantní. Obě fáze, tedy nabytí a udržení moci, tak jak o nich Machiavelli hovoří, jsou klíčové i pro současnost, což zřetelně vyplynulo z analýzy obou stanovených aktérů. Ve všech stanovených kritériích se určitá míra relevance projevila, a to u obou zkoumaných subjektů. Nejvýrazněji se relevance nadčasovosti Machiavelliho teorie moci projevila v kritériích *Vztah k mocným a opatření vedoucí k upevnění pozice*, *Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností* a *Důležitost nestranných institucí*. Volba kritérií se ukázala jako vhodná, neboť vycházela z Machiavelliho mocenské teorie a zároveň byla relevantní k současným politickým reáliím. Relevance Machiavelliho teorie moci je tedy v rámci stanovených kritérií a zkoumaných oblastí vysoká. Moc je stále klíčovým atributem ve vysoké politice a je o ni usilováno, což se v kontextu současnosti projevilo zejména snahou o centralizaci a kumulaci moci, rozšíření vlivu, získání neohroženého postavení, diskreditaci nepřátel, oponentů a jiných mocných.

V teoretické části se podařilo předložit formulaci Machiavelliho teorie moci, z níž následně vzešlo klíčové rozdělení, které bylo využito k analýze v rámci výzkumné části. Machiavelliho teorii moci lze dělit na dvě nejdůležitější fáze, které se vyznačují určitými aspekty. Některé aspekty však lze vyzorovat napříč oběma fázemi. Například kritérium *Přízeň lidu a populismus* je klíčové pro obě fáze Machiavelliho mocenské teorie, neboť přestože hraje významnou roli zejména v počátcích vlády, má značný dopad i na pozdější období vlády. Také se některá kritéria mohou vzájemně prolínat, což lze akcentovat například v souvislosti s kritériem *Respektu vs. Obliba*, které je průvodním jevem všech stanovených kritérií.

V případě Donalda Trumpa se relevance Machiavelliho teorie moci projevila zejména v kritériích *Vztah k mocným a opatření vedoucí k upevnění pozice* a *Důležitost nestranných institucí*. V těchto kritériích se u Donalda Trumpa ukázaly Machiavelliho myšlenky jako jasně pozorovatelné a značně odpovídaly konkrétním situacím. Jako nejméně relevantní se pro Donalda Trumpa ukázalo kritérium *Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností*, kde se jednalo spíše o relevanci v Trumpově dikci a přístupu než v konkrétních krocích.

V případě Viktora Orbána se relevance Machiavelliho teorie moci projevila zejména v kritériích *Přístup ke starým pořádkům a pružné jednání dle okolností*

a *Důležitost nestranných institucí*. Velice konkrétní podobnosti mezi Machiavelliho myšlenkami a politikou Viktora Orbána, které se v případě prvního výše zmíněného kritéria ukázaly během analýzy jako patrné, svědčí o vysoké relevanci daného kritéria pro Orbánovu politickou činnost. Druhé výše zmíněné kritérium se ukázalo jako vysoce relevantní jak pro Donalda Trumpa, tak pro Viktora Orbána.

Společným znakem pro Donalda Trumpa a Viktora Orbána je skutečnost, že se v jejich politické činnosti sice promítají Machiavelliho myšlenky, ve většině případů však nikoli v té podobě, ve které by s nimi sám autor souhlasil. Tento druh hodnocení nebyl cílem práce, nicméně jej lze považovat za společný znak a průvodní jev politiky obou zvolených subjektů. Pro Machiavelliho je typické, že účel světlí prostředky a že všechny činy, jež daný subjekt vykoná, třeba i ty nečestné a nemorální, by měly vést k vyššímu dobru. Měly by tedy být vykonány pro dobro státu a lidu. Donald Trump i Viktor Orbán v popisovaných situacích a v rámci stanovených kritérií sice často postupovali ve shodě s Machiavelliho postupy, nicméně většinou pouze ve vlastním zájmu a s vidinou posílení vlastní pozice. Lze tedy říci, že ačkoli prostředky korelovaly s Machiavelliho myšlenkami, účel je ve výsledku neposvětil tak, jak je to dle Machiavelliho správné.

Kromě relevance Machiavelliho teorie moci se potvrdila také nadčasovost Machiavelliho myšlenek týkajících se zranitelnosti dobrých forem vlád a neměnné podstaty lidské povahy. Za správný lze považovat Machiavelliho předpoklad o tom, že pokud stojí jeden ze tří dobrých typů vlád samostatně, je křehký a zranitelný a snadno se může přeměnit v jeden ze tří špatných typů vlád. Fenomén o neměnné podstatě lidské povahy je průvodním jevem celé práce a jedná se také o jeden z hlavních důvodů, proč je i Machiavelliho teorie moci relevantní v současných politických realitách. Ačkoli se totiž měnily konkrétní situace a kontext, lidská povaha je stejná, a proto lze některé klíčové znaky a aspekty lidského jednání pozorovat i v současnosti.

Východiskem práce jsou i poznatky o možnostech dalšího výzkumu. Machiavelliho mocenské pojetí by bylo možné zkoumat jak v politické činnosti dalších současných politiků, kupříkladu i mnohem radikálnějších a autoritářštějších (*Vladimir Putin, Recep Erdogan*), tak napříč historií, například v politické činnosti diktátorů (*Hugo Chávez, Fidel Castro, Adolf Hitler, Napoleon Bonaparte*). Machiavelliho teze o moci by se velice pravděpodobně projeví intenzivněji a v mnohem větší míře. Mým primárním cílem v tomto ohledu však bylo zvolit situace a subjekty co nejrelevantnější k současným

politickým reáliím. Určité prvky Machiavelliho teorie moci by se jistě daly vypořádat také v nižších kruzích politiky, případně i v kariérním soukromém životě a dalších aspektech života, byly by ale už dost skloňované a absolutně vytržené z kontextu určitého politického prostředí, kterým se Niccolò Machiavelli zabývá a na které se zaměřuje.

Summary

This thesis focuses on the interpretation of Machiavelli's theory of power and its application to today's politics. The primary goal was to find out whether Machiavelli's opinions are relevant to today's politics.

In the first part, I briefly introduce the life of Niccolò Machiavelli, which is key to understanding most of Machiavelli's thoughts and opinions. The time period, his environments and where he grew up and lived greatly affected his opinions, thoughts and his entire philosophy.

In the second part, I focus on analyzing and interpreting individual works from Machiavelli and other primary sources, which were relevant to this thesis. Individual thoughts of Machiavelli that dealt with *power* were split in to two parts, which leads to formulating and categorizing the theory of power. These two parts centered around gaining and retaining power. Machiavelli's theory of power was then split in to two phases, with each phase being split in to three key criteria.

The third part is investigatory. Based on the categorization of the theory of power, an analysis was done of the political activities of two present politicians, Donald Trump and Victor Orban. Analyzing these political figures emphasizes that Machiavelli's thoughts were ahead of his time. The analysis was done systematically according to set criteria and it focused on democratic systems, which are or were linked to authoritarianism. Suitable situations for analyzing individual criteria were chosen based on indicators and strategies, that are presented in the book *How democracy dies*.

Results of this thesis have shown that Machiavelli's theory of power is highly relevant within the set criteria. Both phases (gaining and retaining power) are key even to this day, which was proven when both political subjects were analyzed. A certain level of relevancy was found in both political subjects within all set criteria. The relevancy of Machiavelli's revolutionary theory of power was most prominent in the criteria *Relationship with someone powerful and deeds leading to solidifying one's position*, *The approach to old orders and flexible negotiations based on the circumstances* and *The importance of neutral institutions*. The relevancy of Machiavelli's theory of power is very high within the set criteria.

Machiavelli's theory of power is defined and categorized in the theoretical part, which was later used during the analysis. Machiavelli's theory of power can be divided into two of the most important phases, due to certain aspects. However, some aspects can be found in both phases, as can some criteria.

In Donald Trump's case, the relevancy of Machiavelli's theory of power came up the most in the criteria *Relationship with someone powerful and deeds leading to solidifying one's position* and *The importance of neutral institutions*. The least relevant for Donald Trump was the criteria *The approach to old orders and flexible negotiations based on the circumstances*, which focused more on Trump's form of expression than specific steps.

In Victor Orban's case, the relevancy of Machiavelli's theory of power came up the most in the criteria *The approach to old orders and flexible negotiations based on the circumstances* and *The importance of neutral institutions*. The second aforementioned criterion showed to be highly relevant for both Donald Trump and Victor Orban.

A common sign between Trump and Orban was the fact, that Machiavelli's thoughts can be found in both of these subjects' political activities, but not in the way that Machiavelli would have agreed. This type of evaluation wasn't the goal of this thesis, however it can be considered as a common sign and accompanying phenomenon of politics between the two subjects. For Machiavelli it's typical that the goal justifies the means and that all deeds that someone does should lead to the greater good. Trump and Orban usually go about things as Machiavelli would advise, however they mostly do this for their own personal gain.

Apart from the relevancy of Machiavelli's theory of power, his revolutionary thoughts regarding the vulnerability of the good forms of government and the unwavering human spirit were also confirmed. It would be possible to do other investigations. Machiavelli's thoughts on power would most likely be much more relevant when investigating more radical politicians.

Seznam zkratek

Machiavelli

<i>Princ.</i>	<i>Il Principe</i>	<i>Vladař</i>
<i>Disc.</i>	<i>Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio</i>	<i>Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia</i>

Nietzsche

<i>Antich.</i>	<i>Antikrist</i>	<i>Der Antichrist</i>
----------------	------------------	-----------------------

Poznámka k citacím:

V případě, že je citace v textu uvedena pomocí zkratky, římské číslice vyjadřují, o kolikátou knihu daného spisu se jedná, arabské číslice uvádí čísla kapitol.

V případě, že je citace v textu uvedena pouze pomocí příjmení autora a roku, arabské číslice uvádí čísla stran.

Použitá literatura a zdroje

Literatura

APPLEBAUM, Anne. *Soumrak demokracie: svůdná přitažlivost autoritářství*. 2020. Přeložil Petruška ŠUSTROVÁ. Praha: Beta-Dobrovský. ISBN 978-80-7593-289-1.

DONSKIS, Leonidas a kol. *Niccolò Machiavelli: History, Power, and Virtue*. 2011. New York: Value Inquiry Book Series. ISBN 978-90-420-3277-4.

HALE, John R. *Machiavelli and Renaissance Italy*. Penguin Books. 1972. ISBN 0-14-02-1373-2.

KELLY, P. J., Rod DACOMBE, John FARNDON, et al. *Knihy politiky*. 2020. Vydání druhé. Přeložil Zuzana HOCKOVÁ, přeložil Kateřina ŠEBKOVÁ. Praha: Euromedia Group. Universum (Euromedia Group). ISBN 978-80-242-6562-9.

KESSLER, Glenn, Meg KELLY a Salvador RIZZO. *Donald Trump and His Assault on Truth: The President's Falsehoods, Misleading Claims and Flat-Out Lies*. 2020. New York: The Fact Checker Staff of The Washington Post. ISBN 9781982151072.

KING, Ross. *Machiavelli: Philosopher of Power*. HarperCollins e-books. 2007. ISBN 978-0-06-154508-5.

KIRCHICK, James. *Konec Evropy: diktátoři, demagogové a doba temna před námi*. 2018. Přeložil Jan KALANDRA. Praha: Argo. Zip (Argo: Dokořán). ISBN 978-80-257-2463-7.

LENDVAI, Paul. *Orbán: Europe's New Strongman*. 2016. New York: Oxford University Press. ISBN 9780190911591.

LEVITSKY, Steven a Daniel ZIBLATT. *Jak umírá demokracie*. 2018. Přeložil Jaroslav VEIS. Praha: Prostor. Globus (Prostor). ISBN 978-80-7260-394-7.

MACHIAVELLI, Niccolò. *Vladař*. 2007. Přeložil Josef HAJNÝ. Praha: XYZ. ISBN 978-80-87021-73-6.

MACHIAVELLI, Niccolò. *Úvahy o vládnutí a o vojenství – Rozpravy o prvních deseti knihách Tita Livia*. 2001. Přeložil Josef HAJNÝ. Praha: Argo. ISBN 80-7203-391-3.

MACHIAVELLI, Niccolò a Stanislav JANDERKA. *Vlády a státy: (Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio): úvahy o jejich vzniku, trvání a upadání*. 1939. Ve Zlíně: Tisk. Edice "Zkušenosti věků."

MANSFIELD, Harvey C. *Machiavelli's Virtue*. The University of Chicago Press. 1998. ISBN 0-226-50369-0.

- MARIETTI, Marina. Machiavelli: filosof nutnosti. 2016. Přeložil Karolína SRNCOVÁ. Praha: Argo. Ecce homo. ISBN 978-80-257-1755-4.
- NIETZSCHE, Friedrich a Josef FISCHER. *Antikrist*. 2017. Praha: Městská knihovna v Praze. E-Knihovna. ISBN 978-80-7587-212-8.
- PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.
- SKINNER, Quentin. *Machiavelli*. 1995. Přeložil Stanislava POŠUSTOVÁ-MENŠÍKOVÁ. Praha: Argo. Osobnosti (Argo). ISBN 80-85794-61-6.
- SKINNER, Quentin. *Machiavelli: A very short introduction*. 2000. New York: Oxford University Press. ISBN 0-19-285407-0.
- VON VACANO, Diego A. *The Art Of Power: Machiavelli, Nietzsche and the Making of Aesthetic Political Theory*. 2007. I. Title. Lanham: Lexington Books. ISBN 0-7391-1088-8.
- WEBER, Max. *Politika ako povolanie*. 1990. Bratislava: Spektrum. ISBN 80-218-0055-0.

Online zdroje

- BBC. *FBI chief James Comey fired by Trump*. BBC [online]. 10 May 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39866170>
- BENDER, Michael C. *Trump Criticizes 'So-Called Judge' Who Lifted Travel Ban*. The Wall Street Journal [online]. 5 February 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.wsj.com/articles/trump-attacks-judge-who-lifted-travel-ban-1486228352>
- BOLTON, Alexander. *Trump's 10 biggest allies in Congress*. The Hill [online]. 25 December 2016 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://thehill.com/homenews/senate/311717-trumps-10-biggest-allies-in-congress>
- ČT24. *Maďarsko má novou ústavu - ale veľmi spornou*. Čt24 [online]. 18. dubna 2011 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1271723-madarsko-ma-novou-ustavu-ale-velmi-spornou>
- ČT24. *Muellerova zpráva: Rusko se pokusilo ovlivnit volby, Trump chtěl získat kontrolu nad vyšetřováním*. čt24 [online]. 18. 4. 2019 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2791847-muellerova-zprava-potvrzuje-ze-se-rusko-pokusilo-ovlivnit-americke-volby-prohlasil>
- ČT24. *Sorosova budapešťská Středoevropská univerzita bude přijímat nové studenty ve Vídni*. Čt24 [online]. 3. prosince 2018 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2791847-muellerova-zprava-potvrzuje-ze-se-rusko-pokusilo-ovlivnit-americke-volby-prohlasil>

<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2669687-sorosova-budapestska-stredoevropska-univerzita-bude-prijimat-nove-studenty-ve-vidni>

FEDERAL ELECTION COMMISSION. *Federal Elections 2016: Election Results for the U.S. President, the U.S. Senate and the U.S. House of Representatives*. Federal Election Commission [online]. Washington, D.C., December 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.fec.gov/introduction-campaign-finance/election-and-voting-information/federal-elections-2016/>

GORONDI, Pablo. *Pro-Orban magazine lists Hungarian investigative journalists and refugee advocates among 'mercenaries of Soros'*. Independent [online]. 12 April 2018 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/hungary-victor-orban-magazine-list-journalists-refugee-george-soros-mercenaries-a8301806.html>

HARZER, Filip. *Vysílá Orbán. Maďarský premiér neváhal a zatočil s médii hned po volbách*. Seznam zprávy [online]. 29. listopadu 2020 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/televize-prodlouzenou-rukou-vlady-orban-zatocil-s-medii-hned-po-volbach-131165>

HUNGARY TODAY. *Orbán: Soros Network behind EP Censuring Hungary and Poland*. HUNGARY today [online]. 17. ledna 2020 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://hungarytoday.hu/orban-soros-epp-ep/>

IROZHLAS. *Jak se šířily dezinformace? Trumpovým stoupencům posloužil jako falešný důkaz manipulace malý vozík*. iRozhlas [online]. 8. prosince 2020 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/donald-trump-usa-prezident-volby-manipulace-dezinformace_2012081744_tzr

JENKINS, Aric. *President Trump Is 'Absolutely' Considering Breaking Up the Ninth Circuit Court*. Time [online]. 26 April 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://time.com/4756872/donald-trump-ninth-circuit-court/>

KALIBA, Jan. *Mueller získával důkazy o ruském vlivu na volby nezákonně, tvrdí Trumpovi příznivci*. iRozhlas [online]. 17. prosince 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/mueller-ziskaval-dukazy-o-ruskem-vlivu-na-volby-nezakonne-tvrdi-trumpovi_1712170750_haf

LANDLER, Mark. *Trump, Citing 'a Witch Hunt,' Denies Any Collusion With Russia*. The New York Times [online]. 18 May 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/05/18/us/politics/trump-back-on-twitter-complains-of-witch-hunt.html?smid=tw-nytimes&smtyp=cur>

LIBERTIES. *HCLU vyzývá k vyšetřování útoku na maďarskou občanskou společnost*. Liberties [online]. 20. července 2015 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.liberties.eu/cz/stories/hclu-ogp-utok-na-madarskou-obcanskou-spolecnost/4761>

LIZZA, Ryan. *How Trump Broke the Office of Government Ethics*. The New Yorker [online]. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/ryan-lizza/how-trump-broke-the-office-of-government-ethics>

MATOŠKA, Lukáš. *Přáteli se s Comeyem, zaútočil Trump na vyšetřovatele ruského vlivu ve volbách*. iRozhlas [online]. 23. června 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/pratel-se-s-comeyem-zautocil-trump-na-vysetrovatele-ruskeho-vlivu-ve-volbach_1706232055_haf

NATIONAL CONSERVATISM. *A Conference In Rome, Italy*. National Conservatism [online]. 3 February 2020 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://nationalconservatism.org/natcon-rome-2020/about/>

NUSSBAUM, Matthew, Gabriel DEBENEDETTI, Kevin ROBILLARD a Daniel STRAUSS. *West Virginia Democratic governor switches to GOP*. Politico [online]. 08/03/2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.politico.com/story/2017/08/03/jim-justice-party-change-republican-241300>

POHL, Milan. *Stanovisko AV ČR k situaci Maďarské akademie věd*. Akademie věd České republiky [online]. 13. února 2019 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Stanovisko-AV-CR-k-situaci-Madarske-akademie-ved>

RÁDI, Antónia a Katalin ERDÉLYI. *Ordítözva állította a propagandagépezet szolgálataiba Schmidt Mária a Figyelőt*. Atlatszo [online]. 18. května 2017 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://atlatszo.hu/2017/05/18/impulziv-eroszakos-orditozos-hatalomatvetel-igy-szerezte-meg-schmidt-maria-cege-a-figyelot/>

REUTERS. *At Trump rally, West Virginia governor switches parties*. Reuters [online]. 3 August 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-west-virginia-governor-idUSKBN1AJ2WN>

RUIZ, Rebecca R. a Mark LANDLER. *Robert Mueller, Former F.B.I. Director, Is Named Special Counsel for Russia Investigation*. The New York Times [online]. 17 May 2017 [cit.

2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/05/17/us/politics/robert-mueller-special-counsel-russia-investigation.html>

SHEAR, Michael D. a Matt APUZZO. *F.B.I. Director James Comey Is Fired by Trump*. The New York Times [online]. 9 May 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/05/09/us/politics/james-comey-fired-fbi.html>

SMITH, David, Julian BORGER a Lauren GAMBINO. *Donald Trump admits 'this Russia thing' part of reasoning for firing Comey*. The Guardian [online]. Washington, 12 May 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/us-news/2017/may/11/donald-trump-james-comey-firing-russia-investigation>

ŠMÍD, Milan. *Jak se rodily maďarské mediální zákony, které kritizuje celá Evropa*. Médiář [online]. 11. ledna 2011 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.mediar.cz/jak-se-rodily-madarske-medialni-zakony-ktere-kritizuje-cela-evropa/>

ŠMÍD, Milan. *Maďarsko: Jak si FIDESZ osedlal veřejnoprávní média*. Médiář / Louč [online]. 3. srpna 2010 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <http://www.louc.cz/11/2230803.html>

TOMKOVÁ, Helena. *Nezávislost médií v Maďarsku? Neexistuje. Bud' jsou s Orbánem, nebo proti němu, líčí hungarista*. Lidovky [online]. 28. července 2020 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/nezavislost-medii-v-madarsku-neexistuje-bud-jsou-s-orbanem-nebo-proti-nemu-rika-hungarista.A200726_205614_ln_zahranici_hetom

BHARARA, Preet. *Statement By U.S. Attorney Preet Bharara*. United States Department Of Justice [online]. 11 March 2017 [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/statement-us-attorney-preet-bharara-0>

US EMBASSY. *Prezidentské volby v USA 2016*. Velvyslanectví USA v České Republice [online]. 2016. [cit. 2021-04-18]. Dostupné z: <https://cz.usembassy.gov/cs/prezidentske-volby-v-usa-2016/>

VĚDAVÝZKUM.CZ. *Maďarská vláda chce převzít kontrolu nad instituty Akademie věd*. Vědavýzkum.cz [online]. 10. června 2019 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://vedavyzkum.cz/ze-zahranici/ze-zahranici/madarska-vlada-chce-prevzit-kontrolu-nad-instituty-akademie-ved>